

Lamed

List za radoznale
Izabrao i priredio Ivan L Ninić

Godina 17

Broj 5

Maj 2024.

Jovica Aćin

PODSETNIK

Ovih dana, prošlih i budućih

Sastali se pametni ljudi, mladi, kultivisani, njih petnaest (od kojih su šestorica doktori nauka, ili ih je čak sedam), ali nepokolebljivi vernici jedne ideje i jednog vođe. To su rukovodioci raznih sektora. Sve se otimaju ko će i šta, i nije im hladno. Odabrana ekipa, uprkos pojedinačnim ambicijama harmonična, orna da radi, izuzetno operativna, sistematična, efikasna, koja ne luta, zna šta hoće i šta je potrebno; sastala se, ali zbog čega?

Misteriozan sastanak. Tajni sastanak i na skrovitom mestu. Datum: 20. januar 1942, sreda. Mesto: vila na obali jezera, *Wannsee*, rezidencijalna četvrt, jugozapadni kraj Berlina.

Sastanak je sazvao šef državne bezbednosti, Rajnhard Hajdrih. Dnevni red je, po nalogu šefa, pripremio Adolf Ajhman. Dnevni red je posvećen jednom jedinom cilju: doći do *rešenja*.

Zapisnik sa tog sastanka otkriven je u martu 1947. godine, ali misterija sastanka i njegov cilj ostali su do danas zagonetka. Jasno je šta je pretresano i jasan je zaključak. Međutim, smisao je neshvatljiv, kao da ga i nema.

Ono što je tad dogovoreno i o čemu je odlučivano, naprosto je tama nad tamama, poništenje smisla koji je sazdan i negovan od početaka sveta. Može biti da je njegovo poništenje istovremeno njegovo ispunjenje. Kao da je doneta strateška odluka o obesnaženju istorije. Otvoren je jaz u našem poimanju istorije, i ono što je potom neopozivo i nimalo hirovito činjeno, pod okriljem konačno prihvaćene ideje o konačnom rešenju koje je poprimilo status državne odluke, namah je ukinulo istoriju i survalo nas u bezdan sveta lišenog istorije. Još gore: uvelo nas je u neizrecivu suštinu zemaljskog zla o kojem dotad nismo ništa naslućivali ni u najbezizglednijim košmarima.

Sad ponešto znamo. Onda je počelo i nema više šanse da prestane. Događaj *poslednjeg rešenja* je od one vrste događaja koji, kad se jedared odigraju, nikad više ne mogu biti završeni. Promeću se u

model. Ponavljaju se, razvijaju, prerušavaju, oponašaju...

Na dnevnom redu konferencije bilo je, dakle, "konačno rešenje jevrejskog pitanja", ali proces masovnog istrebljivanja nije počeo sa njom. Koncentracioni logori su već postojali, i mogli su već da budu nazvani logori smrti. U njima je i ubijano. Logoraši su umirali od gladi, iscrpljujućeg rada, bolesti. A nepobitno je da su u logoru u Helmnu Jevreji gušeni otrovnim gasom već od početka decembra prethodne godine. I već se uveliko bilo odmaklo s podizanjem logora u Belzecu nesumnjivo namenjenom istrebljenju. U leto 1941. godine bile su masakrirane cele jevrejske zajednice na osvojenoj sovjetskoj teritoriji. Za te egzekucije nije bila nužna nikakva konferencija na Vanzeu. A kad je septembra Hitler naložio deportovanje nemačkih Jevreja na istok, te paklene egzekucije dobile su još veći intenzitet.

Ako je od 1933. godine do 1939. i početka rata antisemitsko proganjanje - koje je poprimalo i svojstva proganjanja svih drugih nacija koje nisu od arijevske rase, proganjanja svih drugih, drugačijih i svega što je *drugo* - bilo neosporna činjenica i bilo u službi nedvosmislenog zadatka čišćenja države od Jevreja i ostalih *prljavih* elemenata, po čemu je spomenuta konferencija uopšte od značaja? Nad tim pitanjem istraživači su još u nedoumici. Kako objasniti činjenice kad izmiču smislu?

Teza da su Hitler i njegov nacistički režim od početka imali pakleni plan o uništenju mora da ustupi mesto razmišljanjima po kojima su stvari tekle cik-cak, saglasno izvesnoj funkcionalističkoj koncepciji. Mašina za istrebljenje nije postojala unapred niti je ustrojena odjednom. Za njom je tragano; ona se konstruiše čak i kad su neki njeni delovi već u pogonu. Ona nastaje i usavršava se dok deluje i radi. Zlo je banalno, ustanovila je Hana Arent, razrasta se polagano, pa je istovremeno i prozirno i neprozirno. Nemoguće je odmah uočiti prisustvo zla. Svaki režim izumeva i komplikuje svoju birokratiju, prikrivajući tako prirodu svog *radikalnog antihumanizma*. Dok shvatite šta se događa, zlo je već duboko i nepovratno zadržalo. Takva je "kristalizacija" zla, po rečima istoričara Marka Rozemana. Naime, nacistički rukovodioci su već tokom oktobra i novembra odlučili da

Jevreji u Evropi moraju umreti, svi do jednog i po najkraćem postupku. Njima je trebalo pridružiti i Slovene, Cigane, mentalne bolesnike, homoseksualce i sve takve. A ugledni učesnici misterioznog sastanka na Vanzeu jedino su operacionalizovali rečenu odluku, i mašina za istrebljenje, već na snazi i zahuktala, puštena je samo protokolarno u rad. Jednoglasno, bez prigovora. Sastanak je bio znak. Na njemu je dat signal: istrebljenje je i formalno postalo politika. To je bio predmet konferencije od koje nas deli šezdesetak godina, ali do čijih implikacija, besmrtnih i teško dokučivih, nikako da dopremo. Kao da smo prirodno glupi za tu lekciju o zlu, koja je u isti mah večiti spomen i večita pretnja. Sakupljanje, uklanjanje, sistematsko uništavanje... imalo je ponovo svoj dobar početak proteklih godina i kod nas, i uprkos sopstvenoj naivnosti predosećam da će ga još biti i biti, tako-reći svugde.

Misliti o tome mora biti naša večita intelektualna potreba i večna moralna obaveza. Misleći, nanositi štetu zlu i njegovoj racionalnosti, koja je podjednako naš izum kao što je to, s druge strane, i svaka iracionalnost koja ne mari za život. Ukratko, odupirati se svemu u sistemu što proizvodi intelektualno slepilo i moralnu ravnodušnost.

2005.

Predstavljen zbornik „Ko bi mogao biti Jovica Aćin“

Ljiljana Z.

Promocija knjige “Ko bi mogao biti Jovica Aćin” u prisustvu naslovnog “junaka” – poznatog književnika, održana je u Odeljenju umetnosti Biblioteke grada Beograda (BGB)

Novi književni projekat je zapravo zbornik koji je BGB objavila u okviru svoje Biblioteke „Vrhovi” gde se više od 10 godina priređuju autentični rukopisi posvećeni uglednim srpskim piscima, koji su živeli, stvarali i dalje pišu.

Ovom knjigom Biblioteka grada Beograda obeležava 75 godina od rođenja Jovice Aćina.

29.12.21.

Džejk Valis Simons

Izraelofobija (2)

Najnovija verzija jedne od najstarijih mržnji i šta činiti tim povodom

Izdavač Constable, Great Britain, 2023.

Roksani i našoj deci

Drugo poglavlje

ŠTA JE IZRAELOFOBIJA?

Izraelofobija je oblik antisemitizma koji je fiksan na jevrejsku državu, a ne na jevrejsku rasu ili religiju. Ona presvlači stare zatucanosti u novi jezik antirasizma i prikazuje mržnju kao vrlinu. Oslanja se na propagandu koju su izmislili nacisti i sovjeti; više je politički nego rasni fenomen i lakše može da regrutuje mali broj Jevreja koji misle slično. Danas je izraelofobija postala glavni izraz antisemitizma.

Generalno, izraelofobija ima tri karakteristike, mada ne moraju sve tri uvek da budu prisutne. To su:

- 1 DEMONIZACIJA: Opisivanje Izraela kao zlo i pretnja celom svetu.
- 2 NAORUŽAVANJE: Korišćenje pokreta za društvenu pravdu kao trojanskog konja za propagiranje mržnje prema Jevrejima i prema njihovom nacionalnom domu.
- 3 FALSIFIKOVANJE: Neprestano ponavljanje laži iz nacističke ili sovjetske propagande.

Simptomi izraelofobije mogu da budu različitog intenziteta. Ljudi sa blagim simptomima su možda osmozom apsorbovali prevaru dok su se prilagođavali normama svoje političke sredine; ozbiljniji slučajevi su možda razvili posvećenost ideologiji i podržavaju je sveg srca kao moralni krstaški rat. Ovako ili onako, postalo je vrlo teško izložiti je pogledima jer se mržnja prema Jevrejima kretala brže od naše sposobnosti da je razumemo. Mada je ta prerađena netrpeljivost krajnje stanje posle dve hiljade godina antisemitizma, ona je sposobna da zaobiđe stare etikete. Svi smo čuli ovakve, isli slične reči odbrane: „Kako se usuđuješ da me nazivaš antisemitom!? Ja sam celog života protiv rasizma. Pogledaj sve moje jevrejske prijatelje i saradnike. Ti me napadaš samo da bi učutkao kritiku na račun Izraela.“

Tako je Džeremi Korbin (Corbyn) mogao da demonstrira svoju ljubav prema Jevrejima kada je otišao na Seder večeru za Pesah kod 'Jewdas', krajnje leve ultra-marginalne organizacije koja Izrael naziva 'gomilom gnjilog đubreta koja se puši i koju treba na pravi način ukloniti.' To što je kao zaklon prigrio ekscentrične jevrejske levičare, istovremeno tovarajući žuč na njihov nacionalni dom

uz konstantnu anti-rasističku retoriku, jeste obeležje izraelofobije.

Pre nego što dalje istražimo konture ove nove etikete, potrebno je fiksirati značenje one stare. Jedno od velikih dostignuća pokreta izraelofobije jeste što je termin 'cionizam' poprimio negativne konotacije i što je smešten uz 'belu supremaciju' i 'kolonijalizam'. U stvarnosti taj termin jednostavno označava želju jevrejskog naroda za samoopredeljenjem u sopstvenoj domovini, posle vekova proгона u dijaspori. Kao što je austro-ugarski novinar Teodor Hercl (Herzl) 1896. godine napisao u svom manifestu *Der Judenstaat* koji se često smatra osnivačkim dokumentom cionizma: „Mi smo narod – jedan narod. Iskreno smo svuda pokušavali da se pomešamo sa nacionalnim zajednicama u kojima smo živeli, jedino težeći da održimo veru svojih otaca. To nam nije dozvoljeno.“ I u zaključku: „Jevreji koji to žele, postići će svoju Državu. Konačno ćemo živeti kao slobodni ljudi na sopstvenom tlu, i mirno umreti u svojim sopstvenim kućama.“

Sa jedne tačke gledanja cionizam nije bio neobičan. To je jednostavno bio izraz nacionalizma koji je nastajao kako su imperije Otomana, Austro-Ugara, Rusa, a kasnije i zapadnih sila ustupale mesta novim nacionalnim državama, od kraja Prvog svetskog rata pa nadalje. U turbulencijama koje su vladale tokom tih decenija, imperijalna Britanija, Francuska, Sjedinjene Države i Rusija učinile su teritorijalne ustupke mnogim narodima. Neki su opstali; drugi, kao što su ustupci Jermima i Kurdima, nisu. Jevrejske nacionalne aspiracije su, međutim, imale posebnu snagu zbog vekova gadnih proгона sa kojima su bili suočeni, u kombinaciji sa jedinstvenom vremešnošću njihove žudnje za povratkom u svoju domovinu.

Mada je termin 'cionizam' skovan 1890. godine – deset godina pošto je termin 'antisemitizam' ušao u upotrebu – ideja kao moderna politička sila odavno je prolazila kroz proces formiranja. U romanu Džordž Eliot iz 1876. godine, *Daniel Deronda*, istoimeni junak, Jevrejin, priča o svojoj posvećenosti tom verovanju: „Ideja koja me progoni je uspostavljanje političkog postojanja mog naroda, njegovo ponovno postajanje nacijom, sa nacionalnim centrom kao što ga Englezi imaju, mada su i oni razbacani po celom globusu,“ kaže Deronda. „To je zadatak koji se pred mene postavlja kao dužnost. Rešen sam da započnem da radim na njemu. Rešen sam da mu posvetim ceo život. Najmanje što mogu je da bar probudim pokret u drugim umovima, jednako kao što se probudio u mom.“

Koreni su mu još stariji. Bilo je još 1561. godine pokušaja da se Jevreji presele u svoju drevnu zemlju, u vreme kada se rodio Šekspir, a stvar je pokrenuo otomanski 'dvorski Jevrejin' po imenu Josef Nasi. Pre toga je postojao u vidu verske žudnje za povratkom Cionu, koja je bila usađena kao dragocenost u jevrejski identitet još od kada su

izgnani iz Izraela u Vavilon, šest stotina godina pre Hrista. Sada, kada je jevrejska država postala čvrsta realnost, reč 'cionizam' je počela da označava izraelski patriotizam, od iste sorte kakav izražavaju druge nacionalnosti; ili verovanje među neizraelskim pristalicama da ta zemlja nije epitom zla i da zaslužuje pravo da postoji. Osim toga, cionizam ne podrazumeva nikakvu političku afilijaciju. Postoje cionisti levičari i cionisti desničari, kao što se jasno vidi iz mnogih demonstracija u Izraelu, ali svi oni nose nacionalnu zastavu, uprkos dijametralno suprotnim politikama.

Sa druge strane medalje nalazi se druga etiketa, koja se obično koristi da bi se opisala mržnja prema jevrejskoj državi: 'anticionizam'. To je verovanje da, za razliku od svih drugih nacija, Jevreji ne mogu da imaju državnost, i podrazumeva da država Izrael, koja je formirana u skladu sa međunarodnim pravom, nema nikakvo 'pravo da postoji' i mora da bude demontirana. Fanatizam ovakvog stava je jasan, ali ne predstavlja tabu u svim krugovima. Mada se, kao što ćemo videti, bazira na iskrivljavanjima i izmišljotinama, mnogi progresivci stavljaju cionizam uz antirasizam i dekolonijalizam, u navodnoj borbi protiv ugnjetavanja. 'Jewdas', na primer, pogrešno označavaju cionizam kao 'bankrotiranu ideologiju koja postoji zahvaljujući pljački svega u jevrejskom životu, da bi se služilo koloniji naseljenika'. To je jasan pokušaj da se legitimizuje želja da se Jevreji liše samoopredeljenja, a sve se prikazuje kao delovanje u korist vrline. Iz tog razloga, kada mrzitelj Izraela izbegne etiketu 'antisemite', povratak na termin 'anticionizam' ne pomaže. Tada se debata neizbežno uvlači u svađu oko toga da li je anticionizam jednako antisemitizam. Usred ljutitog cepanja dlake na četiri, gubi se očigledna poenta – da je slepa predrasuda protiv bilo koje zemlje, Izraela ili Japana ili Senegala, pogrešna.

Nisu termini 'antisemitizam' i 'anticionizam' postali beskorisni. Radi se o tome da je sa poslednjom mutacijom mržnje protiv Jevreja deo pejsaža ostao nemapiran. To je mesto na kome su loše stvari našle utočište. Da bismo se tome suprotstavili, moramo da odredimo mesto 'antisemitizma' i 'anticionizma' uz pomoć trećeg koncepta – 'izraelofobije'.

Treće poglavlje

DEMONIZACIJA

PRVA KARAKTERISTIKA IZRAELOFOBIJE

Optužiti Izrael da je zlo i da predstavlja pretnju celom svetu

Ti sudiš

Stvoriti mišljenje o bilo kojoj naciji, da se i ne pominje neka koja je toliko kontroverzna koliko je Izrael, nije lak posao. Kao što je istoričarka dva-desetog veka Mardžeri Peram (Perham) govorila o

imperijama, to je kao da prilazite slonu sa krojačkim metrom. „Veličina i oblik objekta nas zbunjaju; a pošto je objekat živ on neće da stoji mirno. Pa koji onda kriterijum da iskoristimo?“ Nije lako odgovoriti na takvo pitanje. Kroz karakter posmatrača, njegovu istoriju, verovanja, identitet, ukus, politiku i iskustva prelamaju se ne samo objektivne činjenice već i skale vrednosti. Sve to proizvodi zaključke koji su jednako jedinstveni kao što je i sam pojedinac koji do njih dolazi.

Neki možda Amerikance smatraju drskim, dok drugi u njima vide prijatnu pozitivnost. Neko voli Francuze, ili Britance, ili Japance, ili Meksikance, dok neki drugi ne mogu da ih podnesu. Moj prijatelj Danac, sa kojim sam pre nekoliko godina letovao, smatra da je izraelska kultura nepodnošljivo prosta, dok su neki drugi smatrali da je osvježavajuće iskrena. Slično je i sa političkim i moralnim pitanjima. Oni čiji se instinkti i sudovi slažu, često će deliti širi pogled na svet, postaću prijatelji ili će se pridružiti istoj političkoj partiji. Neki će više osuđivati britansku imperijalnu prošlost nego, recimo, francusku ili špansku; neki će imati više primedbi od drugih na australijski kruti stav u vezi migranata; neki će posebno osuđivati ponašanje Pakistanaca ili Indijaca u Kašmiru; neki će biti naklonjeni odbrani Rusa ili Iranaca ili Sirijaca ili Kineza; a neki će imati izraženija gledišta prema konfliktu Izraelaca i Palestinaca, dok drugi neće.

Imati preference unutar pristojnog spektra sasvim je prirodno, bilo da se radi o debati o transdženderima, imigraciji, abortusu ili Izraelu. Time ne želim da kažem da su svi jednako u pravu. Ima onih sa kojima se duboko ne slažem, ali čija su gledišta ipak u okviru rezona. Većina političkih mišljenja mogu da se smeste unutar Overtonovog prozora – nazvanog po američkom analitičaru iz dvadesetog veka, Džozefu Overtonu – koji se odnosi na raspon politika koje su prihvatljive mejnstrimu. Žestoka neslaganja unutar tog prozora su krvotok svake demokratije, a to svakako važi i kada se radi o jevrejskoj državi. Zaista, Izrael je više nego sposoban da samog sebe kritikuje, o čemu svedoči i širok raspon glasova koji se međusobno spore u živahnoj slobodnoj štampi.

Ova knjiga svakako nema nameru da brani moralni relativizam u kome se ne donosi bilo kakav zaključak o bilo čemu. Niti je ona odbrana Izraela, jer je to već učinjeno ranije. Neće se iznositi ni argumenti protiv jevrejske države jer za to teško da ima potrebe: moderna ortodoksija već je razvila industriju knjiga na tu temu. Ova knjiga pre svega ima misiju da pozove na toleranciju, liberalizam, analizu činjenica i proporcionalno prosuđivanje. Ona moli ljude da budu razumni. Cilj joj je da ukaže na momenat u kome se debata udaljava od sakupljenih činjenica, napušta poštenu diskusiju i zastranjuje u domen teorija zavere, fanatizma i demonizacije. A to je mesto na kome počinje izraelofobija.

Raširenost izraelofobije poziva na uzbunu. Sam broj posvećenih izraelofoba, sila njihovih dezinformacija, potpomognuta propagandom koju sponzoriju države iz prošlosti i iz sadašnjosti – od Berlina do Teherana – uspostavila je moćno gravitaciono privlačenje. Ona se uvlači u obične ljude, naročito na levičari, i širi Overtonov prozor da bi se u njemu smestile neodbranljive pretpostavke o Izraelu, i time postaju meinstrim. Rezultat je imunitet stada na zdrav razum.

Počinje demonizacijom. Natan Šaranski, sovjetski disident, aktivista i pisac koji je proveo devet godina u sovjetskim zatvorima, uvrstio je ovu pojavu u svoj tripartitni test antijevrejske predrasude (ostale dve pojave su 'delegitimizacija' i 'dvostruki standardi'). Prema IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance – Međunarodna alijansa za sećanje na Holokaust) definiciji antisemitizma, demonizacija je definisana kao „proizvodnja lažljivih, dehumanizujućih, demonizujućih ili stereotipnih tvrdnji o Jevrejima kao takvima, ili o moći Jevreja kao kolektiva – kao što su, posebno ali ne i isključivo, mit o svetskoj jevrejskoj zaveri ili o jevrejskoj kontroli nad medijima, nad ekonomijom, vladama ili drugim društvenim institucijama.“ Ovakvih negativnih slika Jevreja puna je cela istorija, od srednjevekovnih rogatih monstura koji piju krv hrišćanske dece, do bankara Rotšildovih koji povlače konce finansijskih tržišta, pa do navodnih današnjih Izraelaca koji uzimaju telesne organe.

Gde su Jevreji?

Postepena demonizacija ima dubinske posledice. Studija koju je 'Fondacija Ebert Stiftung' iz Nemačke radila 2012. godine⁵ pokazala je da 63% Poljaka i 48% Nemaca smatra da „Izrael vodi rat istrebljenja protiv Palestinaca“, zajedno sa 42% Britanaca, 41% Mađara i 38% Italijana. Od tada se situacija nije popravila. Studija koju je radila 'Agencija Evropske unije za osnovna prava' (European Union Agency for Fundamental Rights) u vezi promene stavova između 2012. i 2018. godine, ustanovila je da „samo to što je neko Jevrejin povećava verovatnoću suočavanja sa neprekidnim zlostavljanjem kroz razne forme, bez obzira na to kuda ide, šta čita i s kim se susreće“. Ustanovljeno je da se antisemitizam pojačava u celoj Evropi, i da 85% anketiranih smatra da je to „ozbiljan problem“. Lako je videti i zašto: nailazili su 'redovno' na antisemitske izjave, uključujući i stavove da se „Izraelci ponašaju kao nacisti u odnosu na Palestince“, da „Jevreji imaju previše moći“, i da „Jevreji iskorišćavaju žrtve Holokausta u svoje sopstvene svrhe“. Najnovije ažuriranje ove studije početo je januara 2023, a rezultati će biti objavljeni krajem godine.

Ova besmislena uverenja mešaju stari antisemitizam sa neprijateljstvom prema Izraelu. Imajući u vidu da ona mogu da budu srušena brzim i

površnim pregledom činjenica, uspeh u stvaranju grupnog stava u mejnstrimu je još jedno zapanjujuće dostignuće pokreta izraelofobije. U celom svetu mogu da se pronađu razne vrste predrasuda, od toga da škotski nacionalisti mrze sve što je englesko, do mržnje baskijskih separatista prema Špancima, do ozlojeđenosti koju Etiopljani gaje prema Tigrijcima, ali nijedna država nije tako duboko omražena među tako velikim brojem ljudi kao što je Izrael. Ima mnogo zemalja u kojima bi Izraelci bili linčovani na licu mesta. Uzeto kao metafora, to važi i za bezbrojne druge okolnosti, od zajedničkih studentskih prostorija do prostorija lokalnih vlasti.

Naravno da kampanja u korist Palestinaca ne mora da bude izjednačena sa izraelofobijom. Možda je istina da postoje mnogo gora kršenja ljudskih prava po celom zemaljskom globusu, ali to nije nikakva uteha za porodicu iz Hebrona koja mora satima da čeka u redu radi provere na vojnom kontrolnom punktu, ili za majku kojoj je dete stradalo od zalutalog izraelskog metka. Ljudi imaju pravo da se bore da menjaju stvar koja njima smeta. Mnogi veruju da su palestinske nacionalne aspiracije jednako važne kao i one izraelske, i da podrška njima zaslužuje poštovanje. Ima dobrih ljudi na toj strani rasprave, i oni grade svoj slučaj na solidnim činjenicama – koliko god da ima onih koji se protive njihovoj priči. Kao što je Barak Obama rekao: „Možete da se ne složite sa nekom određenom politikom, a da ipak ne demonizujete osobu koja je zastupa.“

Štaviše, ima mnogo Arapa koji preziru izraelofobiju, i mnogo Palestinaca koji su protiv nje. Njima treba odati priznanje. Poštovani predsednik jordanskog nacionalnog Crvenog polumeseca, dr Mohamed al-Hadid, učestvovao je u ubeđivanju Međunarodnog komiteta Crvenog krsta da prizna izraelski 'Maged David Adom' (Crvena Davidova zvezda) po Ženevskoj konvenciji iz 2006, pošto je to bilo odbijano još od njegovog osnivanja 1930. godine. Nedavni osuđujući izveštaj o antisemitizmu u 'Nacionalnoj uniji studenata' (NUS) u Velikoj Britaniji, uključio je i izjavu jednog Palestinca u Oksfordu, koga je zaprepastila fanatična netrpeljivost te unije. On je rekao: „Zastupanje prava Palestinaca i opravdana kritika upućena izraelskoj vladi, nikad ne treba da vodi ka, ili da opravdava rasizam. Kao Palestinac, duboko sam uvređen da se podrška palestinskim ljudskim pravima koristi kao maska za čisti antisemitizam.“ I pored toga ostaje tužna činjenica da su mnogi na pro-palestinskoj strani skliznuli u izraelofobiju.

Ona počinje demonizacijom. Preokupirani zlom jevrejske države, izraelofobima ne smetaju zlodela neuporedivo gorih režima. Progona širom Bliskog i Srednjeg istoka, na primer, doveli su do smanjenja hrišćanske populacije u regionu sa 20% pre jednog veka, na manje od 4% danas. Ova surova sramota uopšte ne dotiče njihovu strast.

Ironija je da se mnogi od najgorih zločina u svetu događaju praktično na pragu Izraela. Jevrejsku državu, u kojoj živi arapska manjina koja čini 20% stanovništva, često nazivaju 'aparthejd državom', a da niko i ne spomene da u mnogim delovima arapskog sveta uopšte nije moguće jednom Jevrejinu da živi, a da ga rulja pri tom ne zlostavlja, progna ili ubije. Izraelofobi su opčinjeni time što je oko 700.000 Palestinaca pobešlo iz svojih kuća tokom burnih dana izraelskog 'Rata za nezavisnost', neki iz straha, neki zbog nesposobnosti svojih vođa, a neki su proterani silom. Ipak, oni su slepi za 900.000 Jevreja koji su u isto vreme sistematski isterani iz muslimanskih zemalja.

Danas je oko polovine izraelskog jevrejskog stanovništva poreklom iz bliskoistočnih porodica, od koji su većina izbeglice iz islamskih zemalja. Oni su u tom procesu izgubili svoje kuće, zajednice, nasleđe i imovinu. Ironija je da je njihov dolazak u Izrael tokom 1940-ih i 50-ih pomogao uspostavljanju jevrejske države kao činjenice; to takođe objašnjava sve upadljiviju srednjeistočnu prirodu te zemlje. To se odlikava i na 'Abrahamovim sporazumima' (Abraham Accords), mirovnim sporazumima između Izraela i nekoliko arapskih zemalja, potpisanim 2020. godine. Neke od tih jevrejskih porodica živele su duže od hiljadu godina u muslimanskim zemljama. Ranije su njihovi članovi bili zvani 'Jahud, avlad Arab', ili 'Jevreji, sinovi Arapa'. Skačemo do sadašnjosti: na mestima kao što su Liban, Egipat, Jordan, Sirija i Irak živi manje od po stotinak Jevreja, a za neka mesta se misli da ih nema više od tri ili četiri. Sve su to države u kojima su cvetale zajednice od stotina hiljada Jevreja, pre nego što su isterani.

Godine 2017. je video snimak sa debate 'Saveta UN o ljudskim pravima' (UN Human Rights Council, UNHCR) postao viralan. Vidi se kako arapske diplomate stoje u redu i jedan po jedan sa govornice optužuju Izrael za 'etničko čišćenje', 'terorizam', 'diskriminaciju', 'ekstremizam', 'zločine protiv humanosti' i 'aparthejd'. Na kraju je kanadski pravnik Hilel Nojer (Neuer) dobio reč. „Nekada davno, Srednji istok je bio pun Jevreja,“ rekao je on. „U Alžiru je bilo 140.000 Jevreja. Alžirci, gde su vaši Jevreji? U Egiptu je nekada bilo 75.000 Jevreja. Gde su vaši Jevreji? U Siriji je bilo na desetine hiljada Jevreja. Gde su vaši Jevreji? Irak, imali ste 135.000 Jevreja. Iračani, gde su vaši Jevreji?“ Završio je rečima: „Gospodine predsedavajući, gde zaista postoji aparthejd?“ Suočeni sa sopstvenom hipokrizijom, svi su ćutali. Zavladao je neprijatna tišina.

Srećno mesto

Ako će demonizovana verzija Izraela biti zamenjena onim što je stvarno, ta zemlja treba da zauzme odgovarajuće mesto među nacijama. Ona na mnogo načina nije izuzetna i spada negde oko sredine tabele. Geografski, otprilike je veličine El

Salvadora, Slovenije ili Velsa, sa brojem stanovnika koliko otprilike ima u Nju Džersiju, i sa ekonomijom veličine, na primer, Nigerije. U pogledu demokratije, transparentnosti i kvaliteta života ona spada u gornju trećinu većine međunarodno priznatih tabela (mada dramatično prevazilazi sve ostale države u regionu).

Jevrejska država je blagoslovena činjenicom što ima vrlo nizak procenat kriminala – po tome je na 104. mestu u svetu. Poređenja radi, Britanija je na 64, SAD na 56, Francuska na 44, a Južna Afrika je treća (prva je Venecuela). Nasuprot opšte percepcije, 2022. godine je jedna američka osiguravajuća firma imenovala Izrael kao petu najsigurniju destinaciju na svetu, posle Singapura, Danske, Holandije i Švajcarske. Možda je njegova istorija krvava, ali u svetu postoji najmanje dvadeset i sedam aktivnih sukoba koji pogađaju dve milijarde ljudi. Dok su od Amerike predvođena invazija Afganistana i Iraka, i građanski rat u Siriji koštali nekoliko stotina hiljada života svaki – kao i nekoliko drugih sukoba, kao što su nedavni jezivi ratovi u Etiopiji i Sudanu – ukupan broj Arapa koji su izgubili život u svim ratovima protiv Izraela u periodu od 75 godina, je oko 86.000.

Ukupan broj žrtava u ratovima

Svi izraelsko-arapski ratovi 1948-2021, oko 100.000;

Rat u Afganistanu 2001-2021 180.000;

Rat u Siriji 2011-2023, oko 600.000;

Rat u Iraku 2003-2006, oko 600.000

Iransko-irački rat 1980-1988, najmanje 1.000.000;

Podela Indije 1947, najmanje 1.000.000.

Pored svih problema koje ima, Izrael štiti prava žena i manjina, kao i slobodu veroispovesti, izražavanja, okupljanja, i tako dalje.

Januara 2023, studija koju je izradio 'Indeks cenzure' (Index of Censorship) postavio je jevrejsku državu ispred Britanije i SAD u pogledu slobode izražavanja. Tel Aviv je jedna od gej prestonica sveta. Godine 2020, pogrebu Ajmana Safijaha, arapskog baletana neskrivene homoseksualne orijentacije, koji se udavio u moru u blizini kibuca Neve Jam, prisustvovala su hiljade ožalošćenih u severnom Izraelu. Tako nešto ne bi moglo da se zamisli bilo gde u tom regionu. (BBC javlja da u Egiptu, koga od Izraela razdvaja samo granica, prurušena policija putem sajtova za sastanke otkriva i hapsi homoseksualce.)

Tome treba dodati činjenicu da je jevrejska država globalni lider u modernim tehnologijama, da ima najbolji zdravstveni sistem na svetu i da se usluge tog sistema nude i porodicama terorističkih lidera. Možda zbog toga visoko mesto Izraela na 'UN Indeksu sreće' ne treba da čudi. Na vrhu te liste nalaze se tri nordijske zemlje, Finska, Danska i Island, Izrael je četvrti. Sjedinjene države su na

broju 15, Britanija na 19. Što se suseda Izraela tiče, Jordan je na mestu br. 123, Liban na 136, dok poslednji podaci Siriju smeštaju na 149 mesto. Palestinske teritorije su nešto bolje, one su na mestu 99.

Ovi podaci ne stoje tu da bi se pravili izgovori, kao što je bio onaj da Musolinijev fašizam nije bio loš jer su tada vozovi išli na vreme. Činjenica je da je u pogledu slobode, demokratije i kvaliteta života, Izrael najbolje mesto na Srednjem istoku da se bude Arapin musliman, da se hrišćani i Jevreji i ne pominju. Prema anketi iz 2019, koju su sprovedi vodeći istraživači javnog mnjenja Dalija Šajndlin (Scheindlin) i David Rais, 76% izraelskih Arapa smatra da su jevrejsko-muslimanski odnosi generalno pozitivni (mada je to pomalo zavisilo od godina starosti); 80% ispitanika starijih od 35 godina dali su pozitivan odgovor, u poređenju sa 67% onih između 18 i 24 godina starosti. Devedeset i četiri procenta izraelskih Arapa priznaje oba naroda. Nedavna studija 'Palestinskog centra za istraživanje politike' (Palestinian Centre for Policy and Survey Research) ustanovila je da je između 2010. i 2022. procenat Arapa koji žive u Istočnom Jerusalimu, kojim administrira Izrael, a koji bi više voleli da žive pod upravom Palestinskih vlasti, opao sa 52 na 38.

Istovremeno, objektivni posmatrač ne bi mogao da zanemari izraelsku tamnu stranu. Zemlja se u mnogo aspekata nalazi u političkom i društvenom haosu. Kao što je predsednik Reuven Rivlin rekao u svom godinjem obraćanju 2015. godine, stanovništvo se može podeliti na četiri 'plemena' – na sekularne Jevreje, religiozne i nacionalističke Jevreje, striktno ortodoksne Jevreje, i na Arape, i svi oni neprestano vuku svako na svoju stranu. „Jedno od tih plemena, Arapi, da li od svoje slobodne volje ili ne, nisu pravi partner u igri,“ rekao je on. „Čini se da su preostala tri potpuno obuzeta borbom za opstanak, borbom oko budžeta i resursa za obrazovanje, stanovanje, ili infrastrukturu.“

Osim toga, zemlja je upetljena u kontroverze koje se tiču teritorijalnih sporova, ekstremizma, verskog šovinizma, brutalnosti i asimetričnim sukobom koji mrviti kao valjak. To je mlada demokratija, bez ustava, koja ima samo jedan parlamentarni dom i previše moćan vrhovni sud, loše sagrađen sistem koji je izazvao duboku nestabilnost 2023. godine. Njenom uspostavljanju je prethodio krvavi ciklus nasilja između arapskih i jevrejskih milicija i britanskih imperijalnih snaga; u ratu koji je sledio, među zločinima na obe strane, izraelske snage su izvele nekoliko masakara u kojima je stradalo 800 ratnih zarobljenika i civila – kako tvrdi istoričar Beni Moris (Morris). Ukupno su hiljade Arapa i Jevreja izgubile živote, a stotine hiljada Palestinaca su oterane.

Prijatelji koji kritikuju

Treba imati u vidu da izraelofobija nije neophodna da bi se kritikovao Izrael. Čak je i Edvard Said, vodeći anti-izraelski intelektualac dvadesetog veka, po rečima advokata i stručnjaka za antisemitizam, Antonija Juliusa, bio na pravoj strani jer se odupro teorijama zavere, antisemitiskim brbljarijama i poricanju Holokausta. Činjenica je da je i sam proizveo izvestan broj lažnih anti-izraelskih tvrdnji koje su odbacivale istorijske dokaze i miopijski bojile palestinske Arape u žrtve zapadnjačkog imperijalizma, što ga je diskvalifikovalo u očima mnogih. Ipak ostaje činjenica da za razumnu kritiku u svakom slučaju ima mesta.

Jedan od domena koji posebno zabrinjava je politika izraelske vlade prema sopstvenim arapskim stanovnicima. Prema izraelskom 'Centralnom birou za statistiku', odvaja se manji budžet za obrazovanje arapskog deteta nego za malog Jevrejina, što znači da bistro izraelsko-arapsko dete koje izlazi iz škole ima manje šanse da dobije mesto na izraelskim univerzitetima, i da se zbog toga često odlučuju da studiraju na Zapadnoj Obali ili u Jordanu. Ako tu rastuću društvenu podelu treba zaustaviti i pokrenuti u suprotnom smeru, hitno je potrebno da se veliki paket ekonomskih i društvenih stimulusa usmeri ka tim zajednicama, od kojih su mnoge uskraćene. Moje je mišljenje da više treba raditi na boljoj integraciji izraelskih Arapa u glavne tokove društva, čime bi se zaustavio rastući kriminalitet unutar tih zajednica i podstaklo šire osećanje nacionalnog identiteta.

Slično tome, ponašanje rubnih grupa jevrejskih ekstremista – koje su dospele u prvi politički plan sa dolaskom Benjamina Netanijahua na vlast 2022. godine kroz koaliciju sa krajnjim desničarima – zaslužilo je ozbiljnu osudu. Cela je zemlja bila šokirana kada je februara 2023. banda naseljenika napravila haos u palestinskom selu Huvara, što je trebalo da bude osveta za prethodni teroristički napad. Paljeni su automobili, oštećena imovina i ubijen jedan nedužni čovek koji se upravo vratio iz humanitarne misije u Turskoj, gde je bio posle tamošnjeg zemljotresa. Takve i druge kritike mogu da se iskažu na isti način kako bi to bilo urađeno u slučaju drugih nacija, bez demonstracija koje su odskočna daska za izraelofobiju.

Kada svuda krene da cirkuliše video na kome izraelska policija deluje brutalno, mnogi to zgrabe kao priliku da se Izrael ocrni kao bela-supremalistička država, umesto da odgovorni policajci budu osuđeni. Poređenja radi, britanska policija je nedavno bila na tapetu zbog mizoginije, rasizma i zloupotreba, jer je policajac ubio jednu ženu, a jedan drugi silovao više žena. Od tri hiljade dece ponižene postupkom svlačenja i pregleda od strane britanske policije, crna deca su bila mete šest puta češće nego bela, kažu brojke koje su objavljene marta 2023. Jedna crna tinejdžerka je rekla da će tužiti svoju školu i 'Metropolitan policiju' jer je

bila izvučena sa časa i naterana da ukloni sanitarni uložak u neuspešnoj potrazi za drogom. U Francuskoj je, nekako u isto vreme, predsednik Makron obećao da će reformisati policiju pošto su tokom 2020. godine četiri bela policajca uhvaćena pomoću kamera kako mlate nenaoružanog crnog muzičkog producenta u njegovom pariskom studiju. Crni podaci o američkoj policiji govore sami za sebe. Ipak, temelji tih država se ne dovode u pitanje.

Izbor Donalda Trampa za predsednika SAD doneo je četiri godine turbulencije i preispitivanja. Međutim, čak i u tom osetljivom periodu, uprkos kolonijalizmu i etničkom čišćenju na kojima je ta država osnovana, niko pri zdravom razumu nije tu državu poredio sa nitkovskim režimima. U SAD je skoro celo jedno stoleće vladala rasna segregacija. 'Džim Krou' sistem – nazvan po ponižavajućem terminu za crnce – bio je zaista jedan oblik aparthejda. Tokom 1950-ih, dok su crnci bili segregirani u javnom prevozu i na javnim mestima, čime je nastavljen duh netrpeljivosti koji je dominirao krvavom periodu osnivanja, niko o 'pravu na postojanje' Amerike kao države nije debatovao. Međutim, upravo tokom tih godina je pravo Izraela na postojanje uporno dovođeno u pitanje, mada arapska manjina ima jednaka prava.

Slične tvrdnje nisu nikada bile izrečene za bilo koju drugu demokratiju, iako su neke uvodile mnogo diskriminatornije politike nego što je to Izrael činio, ili su padale pod uticaj krajnjih desničara. Oktobra 2022. godine su se 'Švedski demokrati' – najveća partija na svetu koja ima nacističke korene – priključili vladajućoj koaliciji, i stekli uticaj na određivanje politike. Nemačka 'Alternativa za Nemačku' (Alternative für Deutschland), koja smrdi na nativizam, bila je čas treća čas peta partija po veličini u državi. Italiju sada vodi Đorđa Meloni, od mnogih etiketirana kao krajnja desničarka (mada se neki ne slažu s tim). 'Rassemblement National', ranije 'Front National' Mari Le Pen, najveća je parlamentarna opoziciona grupa u narodnoj skupštini, sa značajnim prisustvom u Evropskom parlamentu.

Mada uspeh ovih političkih pokreta može da govori o zabrinjavajućim strujanjima unutar njihovih društava, te se zemlje ne označavaju kao rasističke. Međutim, kada su figure sa krajnje desnice prodrle u vladu Izraela, jedan članak u listu *Times of London* ih je uporedio sa Talibanima i ajatolasima. Sigurno je da Izrael ima i svoju tamnu stranu. Ali bi trebalo da bude savršeno moguće debatovati, kritikovati, voditi kampanje protiv njih, ali bez pribegavanja demonizaciji. Kao što je Ze'ev Žabotinski, jedna od najznačajnijih figura u pokretu za stvaranje modernog Izraela, pisao 1911. godine: „Mi smo narod kao i svi drugi narodi; mi nemamo nikakve namere da budemo bolji od ostalih. Kao jedan od prvih uslova da bismo bili jednaki, tražimo pravo da imamo i sopstvene nevaljalce, upravo kao što ih i drugi imaju.“

Postoji loše i loše

'Savet za ljudska prava Ujedinjenih nacija' (UNHCR) osnovan je da bi se bavio prekršajima ljudskih prava u celom svetu. Ipak, jevrejska država, čija je populacija sedam puta manja od populacije Britanije, zvanično je osuđivana više nego dvostruko češće od bilo koje druge nacije. 'Generalna skupština UN' je u 2022. godini donela petnaest rezolucija o Izraelu, a samo trinaest o svim drugim državama na svetu – zajedno.

'Ujedinjene nacije' imaju ni manje ni više nego sedam formalnih tela koja se bave Izraelom, uključujući i 'Odeljenje za prava Palestinaca', 'Komitet za sprovođenje neotuđivih prava palestinskog naroda', 'Informativni sistem UN po pitanju Palestine', 'Specijalni izveštač o stanju ljudskih prava na palestinskim teritorijama okupiranim od 1967', 'Specijalni komitet za ispitivanje izraelskih postupaka koji se tiču ljudskih prava palestinskog naroda i drugih Arapa na okupiranim teritorijama', i 'UN Registar štete uzrokovane izgradnjom zida na okupiranoj palestinskoj teritoriji'.

To se nije dogodilo slučajno. Sama struktura UNHCR-a postavljena je tako da bi proizvela demonizaciju. Njegova pravila nalažu da Tačka Sedam, koja se bavi pitanjima 'situacije sa ljudskim pravima u Palestini' mora da bude diskutovana na baš svakom sastanku, bez obzira na eventualna druga hitna pitanja u svetu. Nijedan drugi predmet se ne nalazi permanentno na dnevnom redu i, kao rezultat toga, njegove konferencije ulaze u domen apsurdna. Godine 2019, tokom 41. sastanka ovog Saveta u Ženevi, ispred zgrade su se okupili aktivisti koji su zahtevali kraj genocida Ujgura, dok su delegati diskutovali o 'porastu govora mržnje od strane političkih predstavnika i na društvenim medijima u Izraelu'. Ostavljajući na stranu duboku ironiju činjenice da je Izrael ubedljivo najmalignija zemlja na svetu na društvenim medijima, bilo je groteskno videti da tvitovi koje su pisali izraelski političari zaklanjaju genocid muslimana u Kini.

Tako je već godinama. Zloglasna UN konferencija na temu anti-rasizma, održana 2001. u Durbanu, direktno skliznula u golu mržnju prema Jevrejima. Kada je 2009. ponovo sazvana, jedini šef države koji je održao govor bio je predsednik Irana, Mahmud Ahmedinedžad. U svom govoru on je ocrnio Izrael kao 'totalno rasistički', Holokaust je nazvao 'dvosmislenim i sumnjivim pitanjem', i tvrdio da se Holokaust koristi kao 'pretekst' za ugnjetavanje Palestinaca. U svojim nedavno napisanim memoarima, Dani Danon, ranije izraelski ambasador u UN, seća se svog prvog dana na poslu. „Znao sam za neprijateljski stav UN, i bio sam pripremljen za to,“ piše on, „ali niko nije mogao da me pripremi za količinu napada na Izrael. Bilo je nedelja kada smo morali da se svakodnevno bavimo nekom novom krizom, kao

što su rezolucije, inicijative i izveštaji. I onda se, suštinski, nađeš u danonoćnoj borbi za odbranu svog stava.“

Maja 2023, uprkos činjenici da su 1947. godine same Ujedinjene nacije glasale da se uspostavi jevrejska država, ta je organizacija pripremila događaj u znak sećanja na 'katastrofu' rađanje Izraela. Na tom karnevalu izraelofobije, palestinskom lideru Mahmudu Abasu je dozvoljeno da održi govor koji je bio dva puta duži od predviđenih 30 minuta (mada treba biti fer i reći da on trenutno služi osamnaestu godinu svog četvorogodišnjeg mandata na toj poziciji). Govorio je protiv jevrejske države koristeći najgroznije termine. Pokušavajući da porekne istorijsku činjenicu da su jevrejski poljoprivrednici učinili da pustare Palestine procvetaju početkom dvadesetog veka – pre tog vremena, 1867, Mark Tven je tu zemlju opisao kao 'tihi i tužan prostor' – Abas je dokotrljao i nacističku metaforu: „Oni lažu i lažu, baš kao Gebels,“ drao se on, „oni lažu i lažu i lažu sve dok ljudi ne poveruju.“

Učinimo jednostavan misaoni eksperiment: zamislimo da se ne radi o Izraelu već o Kini. Po bilo kom kriterijumu, podaci o kineskom poštovanju ljudskih prava, korupciji i destabilizaciji dalekih krajeva čine da Izrael bude manji od malog miša. Njihovo gvozdeno preuzimanje Hong Konga bilo je brutalno, a dok se pišu ovi redovi postoji strah da je moguće da će preduzeti invaziju na svog demokratskog suseda Tajvan, uvodeći tako region u rat. Kina je bila izvor pandemije Kovida. Zapanjujući su podaci o mestima koja su okupirali. Od kako je ta 'Narodna republika' okupirala Tibet 1949. godine, cele zajednice su zbrisane, a cela zemlja je podvrgnuta ugnjetavljivačkom režimu. Trust mozgova Sjedinjenih Država 'Freedom House' sada Tibet smatra jednim od najgorih mesta na svetu u pogledu ljudskih prava i političkih sloboda. Kina predstavlja vrlo stvarnu, direktnu i sve veću pretnju Zapadu.

Bez obzira na sve to, zamislite na trenutak da je Kina jedina država koja je na dnevnom redu svakog okupljanja UNHCR-a, i da je bila osuđivana dva puta više nego bilo koja druga zemlja na svetu. Zamislite da postoji velika kampanja da se bojkotuju kineski proizvodi, akademičari, sportisti, muzičari i plesne grupe. Zamislite da su kineski studenti po univerzitetima žrtve napada, da im se preti i da ih njihovi nastavnici optužuju da su agenti „nasilnog i rasističkog inostranog režima koji se bavi etničkim čišćenjem“, a da njihove unije dalje pojačavaju tu mržnju. Ko su ti ljudi, zapitaćete se, i zbog čega demonizuju Kinu?

Neki kažu da se pred demokratije zapadnog tipa postavljaju stroži standardi. Ali to ne objašnjava zbog čega jevrejsku državu nadgledaju, kritikuju i podrivaju toliko više nego SAD, Australiju, Francusku ili Britaniju; i svakako ne objašnjava zbog čega je tretiraju kao da je neuporedivo malignija nego što su autokratije.

Istorija i humus

Glavni stub izraelofobije je slikanje Izraela kao nametnute kolonije na domorodačko stanovništvo, kao 'naseljeničke države' koja eksploatiše domorodačku zemlju i kulturu. Koren toga je u tvrdnji da Jevrejima nije mesto na Srednjem istoku, da su oni tuđinci u regionu – što je tvrdnja koja se lako može opovrći čak i ako se istorija letimično pogleda. Ipak se demonizacija i dalje drži.

Uzmite, na primer, 'Akub' moderni palestinski restoran u Londonu, na Noting Hilu. To nije samo mesto hranjenja visokog društva. U intervjuu listu *New York Times* 2022, osnivač i glavni kuvar Fadi Katan, koji je zanat savladao u Francuskoj, kaže da je njegova misija „uzimanje nazad kuhinje koja je deo šire arapske tradicije, i gde spadaju humus, falafel, tabule, fatuš i švarma, za koje on smatra da su oteți od strane izraelskih kuvara.“ Čini se da Katan smatra da, dok normalni ljudi *kuvaju* hranu, Izraelci je 'kooptiraju'. Jedan čitalac je u odeljku za komentare primetio: „Jevreji su tu hranu pripremali stolecima, i ništa nisu prisvojili. Jevreji su neprekidno prisutni u zemlji Izraela hiljadama godina. Štaviše, mnoga od tih jela uopšte nisu ograničena na Izrael već su bila uobičajena u celoj otomanskoj imperiji.“

Često se zaboravlja da je judaizam dve hiljade godina stariji od islama i 1.500 godina stariji od hrišćanstva. Izrael je bio kolevka jevrejske civilizacije. Najmanje hiljadu godina pre rođenja Isusa Hrista, najslavniji kralj Jerusalima, Kralj David, učinio je Jerusalem prestonicom Zemlje Izraela. Sve vreme je Jerusalem bio dom manjem ili većem broju Jevreja – i sama reč 'Jew' (Jevrejin) skraćena je od reči 'Judeja', drevnog kraljevstva koje se širilo od Jerusalima, od *gvozdenog doba* pa do danas. U kulturalnom smislu, Jevreji su svoj identitet uvek vezivali za Zemlju Izraela, naročito od kada su bili proterani u Vavilon 598. godine p.n.e. Tada je i krenula ta moćna žudnja za povratkom. Milenijumima su se ljudi iz jevrejske dijaspele molili licem okrenutim prema Svetom Gradu; o Pesahu izgovarali rečenicu „Sledeće godine u Jerusalimu“; tugovali zbog uništenja Hrama simboličnim razbijanjem čaše o venčanjima; ostavljali nedovršenim ugao svoje kuće radi sećanja na uništenje Hrama; žudeli da tamo bude sahranjeni; molili se kod preostalih zidova uništenog Hrama; odlazili u Jerusalem na hodočašće. Tokom istorije su se mnogi od njih odlučivali da podignu celu porodicu i da se vrate u svoju domovinu. Svi ti postupci ponavljaju se i danas.

Kroz jevrejsku istoriju može da se prati nit koja ukazuje na drevne korene ideala povratka. Početkom 1516. godine, Palestina – tako preimenovana od strane Rimljana – pala je pod otomansku upravu koja je trajala više od 400 godina. Manje od 50 godina posle tog osvajanja, Josef Nasi, vojvoda od Naksosa, portugalski Jevrejin i diplomata koga su Otomani cenili, pokušao je da vrati Jevreje u

njihovu domovinu – bez obzira na proročanstva iz svetih spisa koja očekuju prvo povratka Mesije da bi se tako nešto dogodilo. Na neki način on je bio prvi cionista.

Tokom stoleća koja su sledila, Jevrejima je fortuna bila manje ili više naklonjena. Godine 1860, britanski finansijer Sir Mozes Montefjore, koji je verovao u božansko providenje Britanske imperije i u povratka Jevreja Cionu, osnovao je naselje Miškenot Šeana'ananim u neposrednoj blizini Starog Grada Jerusalima. To su bile kuće od crvenih cigala i jedna vetrenjača (koja još uvek stoji), prva prethodnica buduće države.

Moderna migracija Jevreja u Palestinu počela je 1883. godine kada je prispelo oko 25.000 ljudi. U mnogim slučajevima oni su bežali od progona antisemitskih rulja u Rusiji, ali su bili inspirisani željom da se vrate u svoju drevnu zemlju. Jevreji su dolazili i iz Persije i Jemena, i formirali svoja naselja. Imigranti iz Buhare, Uzbekistana, uključujući i familiju draguljara Musajef koja je sekla dijamante za Džingis Kana, formirali su Buharski kvart (Škunat HaBuharim) u kome se tačno osećao specifični duh centralne Azije. Njihov imperativ povratka gradio se hiljadama godina.

Pišući za *Jewish Chronicle* 1896. godine, Hercl, otac modernog Izraela, postavio je koncept cionizma. „Ne predstavljam nikakvu novu ideju,“ istakao je on. „Naprotiv, to je vrlo stara ideja. To je univerzalna ideja – i u tome je njena moć – stara koliko i narod, koju, i u vremenima najvećih nesreća, nije prestajao da neguje. To je ponovno uspostavljanje jevrejske države.“ I dodao: „Izuzetno je to što smo mi, Jevreji, sanjali taj kraljevski san kroz celu dugu noć svoje istorije. Sada zora sviće. Treba samo da protrljamo oči, da se rasanimimo, i da pretvorimo san u stvarnost.“ Osamnaest meseci kasnije, te 1897. godine, održan je čuveni Prvi cionistički kongres u Bazelu. Posle kongresa Hercl je zapisao u dnevnik: „Država, to sam ja. U Bazelu sam osnovao jevrejsku državu. Ako bih to danas rekao naglas sigurno bi mi se svi smejali. Možda za pet, a sigurno kroz pedeset godina, svi će to znati.“

Novi početak

Sledila su dalja četiri talasa imigracije. Jevreji su bežali iz klanica po svetu i sklanjali se u Palestinu koju su kontrolisali Otomani. Do 1896. godine Jevreji su već činili tri petine stanovnika Jerusalima, u kome je tada živelo oko 45.300 ljudi. Jusef al-Kalidi, gradonačelnik, pisao je svom starom prijatelju Zadok Kanu, glavnom rabinu Francuske: „Ko može da ospori pravo Jevreja na Palestinu? Sam Bog zna da je to istorijski vaša zemlja.“ Godine 1915, dok su se već javljale buduće konture jevrejske države, nacionalizam palestinskih Arapa još nije postojao. „Pitanje Arapa i njihovog nacionalizma još je jako daleko,“ pisao je Lorens od Arabije u to vreme. „Hrišćani i muslimani

dolaze u Jerusalem na hodočašće, Jevreji ga vide kao političku budućnost svoje rase.“

Tokom Prvog svetskog rata Turci su bili na strani Nemaca. Posle poraza, otomanska imperija se raspala, pa su ogromni delovi teritorija pali u ruke pobeđničkih saveznika. Otomani su administrirali teritorijama po *vilajetima*, ili kantonima, pa je to postala osnova za podelu među saveznicima. Francuska je na Srednjem istoku uzela tri sirijska *vilajeta* – Damask, Alepo i Bejrut – gde su živeli hrišćani maroniti, šia i suni muslimani, Druzi i alaviti. Francuska je kasnije tu teritoriju podelila na Siriju i Liban. Britanski Irak je stvoren takođe od tri *vilajeta* – Bagdada, Basre i Mosula – koji su spojeni u krpež sa šia i suni muslimanima, Jazidima, Kurdima i iračkim Jevrejima. Posle sticanja nezavisnosti pokazalo se da Iračani ne mogu time da vladaju, jednako kao što ni Britanci nisu mogli. *Vilajet* Palestine, naseljen sunitskim i hrišćanskim Arapima, Druzima, Beduinima i Jevrejima, stavljen je pod britanski mandat. To je značilo da će Britanija administrirati teritorijom dok stanovništvo ne bude u stanju da stvori svoju upravu, i tek će tada biti rođene nove nacionalne države.

Tako je 1917. godine Britanija postala prva hrišćanska sila koja vlada Jerusalemom posle više od sedam vekova. To je bilo ostvarenje dugo postojećih aspiracija. Čuven je opis Jerusalama koji je dao premijer David Lojd Džordž: „Božićni poklon narodu Britanije,“ i uzviknuo „O, pa mi to moramo zgrabiti!“ Decembra meseca te godine, pošto je u jednom od poslednjih uspešnih konjičkih juriša oterao otomanske snage predvođene Nemcima, feldmaršal Edmund Alenbi je sjahao sa konja i pešice ušao u Sveti Grad. Britanija je upravo bila izdala Balfurovu Deklaraciju, izraz podrške „nacionalnom domu jevrejskog naroda“ u Palestini, u nameri da odvoji Jevreje Rusije od boljševizma. Za velike sile je bilo tipično da prihvataju taktičke obaveze u vreme ratnih pritisaka, pa su mnoge od tih obaveza bile međusobno kontradiktorne. Rukovođenje mandatom nije bilo lako jer su aspiracije Jevreja na državu rasle, kao i napetosti sa Arapima. Palestinski nacionalizam, rođen tokom 1930-ih, potpalio je cikluse ubilačkih nasilja.

Onda je došao Drugi svetski rat. Holokaust je produbio slučaj jevrejske države. Ona je trebalo da bude u stanju da održava svoju vojsku i da ispuni zavet 'nikad više'. Na način na koji se starosedelački narodi bune protiv britanske imperije – deleći zajedničku borbu sa drugim kolonizovanim narodima koji stenju pod teretom imperijalističke čizme – jevrejska gerila je započela oružanu kampanju protiv Britanaca, s namerom da ih izguraju iz Palestine. Kao što je postalo uobičajeno po celom Srednjem istoku i Evropi, godine 1947. su se Ujedinjene nacije saglasile sa podelom teritorije na jevrejsku i palestinsku državu, sa granicom koja je išla po liniji razdvajanja područja sa etničkom većinom (*vilajet* Jordana je već godinu dana pre toga bio isparcelisan i stavljen pod upravu haše-

mitskog vladara). Pod uslovima rešenja sa dve države, Izrael bi se sastojao od 56% teritorije, dok bi palestincima pripalo 43%. Stanovništvo bi bilo mešano, sa pola miliona Arapa na izraelskoj strani, i 10.000 Jevreja u palestinskoj državi. Susedi Izraela su bili zbunjeni; oni su imali svoju snažnu želju da anektiraju celu teritoriju. Osam sati pre nego što je britanska vlast trebalo da prestane da važi, 14. maja 1948. godine, u Muzeju umetnosti na bulevaru Barona Rotšilda, David Ben-Gurion, prvi premijer, ustao je i proglasio nezavisnost Izraela. Četrdeset i četiri godine posle Herclove smrti njegovo se predviđanje ostvarilo.

Jevrejska strana je prihvatila UN plan podele. Konačno su na severu Sirijci i Libanci takođe prihvatili, mada je bilo gundanja od strane alavita i Druza. Međutim, Palestinci, predvođeni jerusalimskim muftijom Aminom al-Huseinijem, koji je tokom rata blisko sarađivao sa Trećim rajhom (o čemu će biti reči u *Trećem poglavlju*, pod 'Falsifikati') i koji se zalagao za ideju istrebljenja Jevreja, odbacili su svaki sporazum u koji je bilo uključeno uspostavljanje jevrejske države. Neposredno posle Ben-Gurionovog govora, prateći Huseinovo vođstvo, armije Egipta, Jordana, Iraka, Libana i Sirije napale su tek rođenu državu. „Ovo će biti rat istrebljenja i momentalni masakr,“ objavio je Abdul Rahman Hasan Azam, generalni sekretar Arapske lige, „o kome će se pričati kao o mongolskim masakrima i o krstašima.“ Muftija je pozivao na džihad, uzvikujući „Ubijte Jevreje! Ubijte ih sve!“ Ironija je, kao što je učenjak Josef Sperrl (Spoerl) istakao, da je „plan etničkog čišćenja Palestine 1947-48 bio arapski plan, ne cionistički“.

Sledila je borba za opstanak. Staljin, koji je bio prvi koji je priznao Izrael, obezbedio je neprocenjivo sovjetsko oružje iz Istočne Evrope, pa su organizovane i odlučne borbene jedinice – od kojih su mnogi bili preživeli Holokausta. Jevrejska država je izdržala veliki napad. U haotičnim prilikama koje rat izaziva, oko 700.000 Arapa je napustilo svoje domove. Kao što je Simon Sibag Montefiore pisao: „Neki su isterani silom, neki su pobjegli da bi izbegli rat, s nadom da će se kasnije vratiti – dok je oko polovine ostalo gde su i bili, da bi postali izraelski Arapi, nejevrejski stanovnici cionističke demokratije.“ Problem sa palestinskim izbeglicama, piše istoričar Beni Moris (Morris), „... nastao je kao proizvod rata, ne planiranja bilo sa jevrejske ili sa arapske strane... Delimično je on rezultat malicioznih akcija od strane jevrejskih komandanata i političara, dok su arapski komandanti i političari odgovorni u manjem obimu jer su izdavali pogrešna naređenja i pravili propuste.“ U Izraelu danas postoji dva miliona arapskih stanovnika, i to pokazuje koliko su optužbe za 'etničko čišćenje' izvrnute i pretvorene u oružje. Pod palestinskom vlašću nema nijednog Jevrejina, a jevrejskim zajednicama koje žive u neposrednoj

blizini Arapa potrebna je jaka vojna zaštita. Gde zaista postoji etničko čišćenje?

Rat je završen posle devet meseci borbe. Sporazum o primirju iz 1949, nadgledan od strane UN, podelio je Jerusalim i ostavio Stari Grad u rukama kralja Abdulaha iz Transjordanije, koji je anektirao i Zapadnu Obalu koju su UN prvobitno stavile Palestincima na raspolaganje. „Od mene niko neće uzeti Jerusalim, osim ako me ubiju,“ objavio je kralj. Uslovi primirja su dozvoljavali Jevrejima prilaz Zapadnom Zidu, groblju na Maslinovoj Gori i grobovima u Dolini Kidron, ali te obaveze nikada nisu poštovane. Jevreji nisu mogli da odu do Zida sledećih devetnaest godina, a grobovi su bili oskrnavljeni.

Uspostavljen je nesiguran mir, a okupljanje izbeglica se nastavilo. Useljenici su dolazili iz svih krajeva sveta, uključujući i mnoge od 900.000 Jevreja koji su proterani iz svojih kuća u velikom antisemitskom čišćenju arapskih zemalja. Danas, sedamdeset i pet godina posle Rata za nezavisnost, 80% izraelskih Jevreja rođeno je u Izraelu, dok je polovina jevrejske populacije te zemlje crna ili srednjeistočna, što znači da su belci u manjini. Daleko od toga da je to zemlja 'belih suprematista', Izrael je duboko multi-rasna država.

Demonizacija prikazuje Izrael kao jedinstveno istorijsko zlo. Istina je, međutim, da je stvaranje Izraela bilo tipično za period u kome se dogodilo. Istorijske činjenice pokazuju da je, za razliku od Sjedinjenih Država, Australije ili južnoameričkih država, Izrael stvoren kao post-kolonijalna država, ne kao kolonijalna, da je uspostavljen legitimno po međunarodnim zakonima posle povlačenja imperijalne Britanije. Žalosno je što su tokom ostatka dvadesetog veka, pa i ono što vidimo u dvadeset i prvom, palestinske teritorije – zajedno sa Irakom, Sirijom, Libanom i Jordanom – bile opterećene tipičnim post-kolonijalnim problemima etničkih rivaliteta, proterivanja i nemira. Rat Irana i Iraka, koji se dogodio 1980-ih, koštao je života milion vojnika i istog broja civila. Zaista, osim jedinstvenosti drevne priče o jevrejskoj istoriji, Holokaustu i broja useljenika iz dijaspe, samo su dve stvari bile izuzetne kod stvaranja Izraela. Prvo, 50% arapske populacije koja je ostala unutar njegovih granica dobilo je puna građanska prava. Drugo, uprkos haosu, Izrael je postao liberalna demokratija sa snažnom ekonomijom, što ga čini jedinstvenim u regionu. Pa ipak, uprkos svemu tome, Jevreji se i dalje okrivljuju što su ukrali *humus*.

Istorijske nepravde

Gostima restorana 'Akab' služe se 'restituisana' jela, a na zidovima stoje redovi okačenih ključeva. Oni predstavljaju imovinu 700.000 Arapa koji su pobešli iz Izraela kada je bio osnovan, i time se naglašava zahtev za restitucijom. To je primer fetišizacije palestinskih gubitaka imovine, koja je postala jedna od najpoznatijih nepravdi u svetu. U

isto to vreme, milioni ljudi su terani preko granica po Evropi i Aziji usred istog post-kolonijalnog haosa, pod mnogo nasilnijim uslovima – oduzimate su kuće, rođaci su ubijani, kulture su nestajale, porodice razdavaje; njihove su priče, međutim, zatrpane u istoriji.

Ko plače zbog muka grčko-pravoslavnih hrišćana ili indijskih Sika i Indusa ili Jermena ili irskih izbeglica posle krvave podele Britanije 1921. godine, ili dvanaest miliona etničkih Nemaca koji su proterani iz Istočne Evrope posle Drugog svetskog rata zahvaljujući Čerčilovoj inicijativi? Ili, kada je već o tome reč, za Jevrejima Srednjeg istoka? Kao što je jevrejski gastronomski kritičar Žil Koren napomenuo: „Znam kako se Fadi Katan oseća: u vreme o kome on govori moja je familija imala robnu kuću u Bratislavi. Ali dogodila se invazija, oni su morali da odu, i sada, pa da, ja bih baš voleo da mi ona bude vraćena. Ali se to neće dogoditi. Moja familija nije mogla da se vrati kući. Većina je ugušena u gasnim komorama ili streljana po šumama, neki su otišli u Izrael/Palestinu (žao mi je zbog toga, Fadi, zaista mi je žao), a neki su otišli u Englesku.“

Posleratne izbeglice

Palestinske izbeglice stvorene rođenjem Izraela 1948. 700.000;

Jevrejske izbeglice iz muslimanskih zemalja 1948. 900.000;

Izbeglice nastale posle stvaranja Pakistana 1947. 14.000.000.

To ne znači da ne treba osuditi izraelske grehove, ili da nepravda učinjena Palestincima treba da bude zaboravljena. Ovo je, jednostavno, pitanje razotkrivanja demonizacije. Jevrejska država je stvorena u vreme kada su masovna preseljenja bila uobičajena. Dok je doba nacionalnih država smenjivalo doba imperija, etničke grupe su zahtevale sopstvene nezavisne države. Nacionalistički pokreti su nadirali, a tipični primer toga je bio cionizam. Staljin ga je opisao kao „izraz jevrejskog nacionalizma“. Otomanska imperija, kao i austrougarska, ruska i nemačka, osipale su se tokom decenija koje su sledile. Po principu jačeg, njihove teritorije su početkom dvadesetog veka podelili Englezi, Francuzi i Amerikanci, na osnovu etničkog stanja lokalnih populacija. Rezultati su uvek bili isti: nasilje unutar zajednica i masovna proterivanja manjina preko novoformiranih granica.

Mnogi istoričari kao prvi moderni primer nacionalne države uzimaju Grčku, još jednu drevnu civilizaciju na obalama Mediterana. Grci su se 1820. pobunili protiv Otomana, što je dovelo do osnivanja moderne Grčke kao ortodoksnog hrišćanskog kraljevstva. Mada su bili isprepletani, muslimani su poterani u Tursku, a ortodoksni hrišćani u Grčku. Bilo je masakara na obema stranama. Evropske sile su 1923. odobrile dalje premeštanje

stanovništva, sa ciljem da se stvore dve etnički definisane nacionalne države, pa je najmanje dva miliona ljudi proterano preko etničkih i verskih granica. Pre nepunih šezdeset godina, 1965. godine, 50.000 Grka je bilo isterano iz Istanbula, a imovina im oduzeta, u okviru procesa poznatog pod imenom 'Turkizacija'. Naravno da se ksenofobna osećanja primećuju i danas, na obe strane. Naravno da postoje razlike, ali su paralele sa rođenjem Izraela očigledne.

Na drugom kraju sveta, Indija i Pakistan su stvoreni 1947. godine, nekoliko meseci pre nastanka Izraela. I to je bila posledica podele koju su izveli Britanci. Međutim, dok je stvaranje Izraela proizvelo 700.000 palestinskih izbeglica, a zatim i 900.000 jevrejskih, podela Indije je dovela do najveće masovne migracije u istoriji čovečanstva. Četrnaest miliona muslimana i Hindusa je proterano iz svojih domova. U izraelskom 'Ratu za nezavisnost' stradalo je oko 16.500 ljudi; u slučaju Indije i Pakistana iskasapljeno je najmanje milion ljudi, dok neke procene pominju i dva puta veći broj. Na indijskom potkontinentu su se zatim odigrala još četiri rata, pa još i danas na obe strane, na razne načine, manjine bivaju progonjene. Hinduistički nacionalizam u Indiji zlostavlja oko milion muslimanskih stanovnika, dok je Islamska republika Pakistan uvela drakonske zakone u vezi jeresi, pa ugnjetava šia muslimane, Sufe, Induse, Ahmade i hrišćane, žene da i ne pominjemo.

Obe te države su sada nuklearne sile. Dok ciklusi sukoba i zatišja dominiraju danas izraelsko-palestinskim odnosima, pri čemu je u poslednje dve decenije stradalo oko 11.000 ljudi, u Kašmiru, u nasilnim sporovima oko teritorija ima na desetine hiljada mrtvih. Čak postoji i indijska verzija 'Faude' – izraelskog trilera o tajnim odredima koji deluju na palestinskim teritorijama – ali sve smešteno u Kašmir. I dok se podaci o ljudskim pravima u Izraelu, mada sa prisutnim brljotinama, dobro drže u poređenju sa susedima, oni pakistanski su katastrofalni, začinjeni korupcijom i brutalnostima kao što su vrlo rašireno nasilje nad ženama, verski progoni i robovlasništvo. (Pakistan je na 108. mestu na svetskom Indeksu sreće.) I pored svega toga ne čuju se zapadni progresivci koji bi zahtevali da Pakistan – ili bilo koja postkolonijalna država, osim demonizovanog Izraela – „nema pravo da postoji“. Nema uličnih protesta protiv njih, nema bojkota, aktivizma u međunarodnim institucijama ili kampanja na univerzitetima.

Kakve god da su se turbulencije dogodile u njihovoj istoriji, apsurdno je poricati pravo jevrejskim Izraelcima da žive na toj zemlji. Ponekad se čini da je izraelsko-palestinski sukob jedinstveno imun na protok vremena. Ako su rani cionisti, za početak, označeni kao 'naseljenici', koliko decenija treba da prođe da ta etiketa izbledi? Kako je moguće tvrditi tako nešto ako je 80% Izraelaca rođeno u toj zemlji? I da oni ne zaslužuju nacionalni identitet? Ako čak zanemarimo moralni

imperativ koji potiče iz bogate jevrejske istorije i kulture u regionu, takve ekskluzivne mere se ne primenjuju na stanovnike drugih mladih država koje su rođene u ratu.

Niti se primenjuju na druge imigrante. Po celom zapadnom svetu društva čine sve što mogu da usvoje otvoren stav prema novim pridošlicama iz celog sveta, bez obzira na zemlje iz kojih dolaze, prihvataju ih kao sugrađane čim dobiju pasoše i omogućavaju im da se osećaju kao kod kuće. Ako neko postavi pitanje etničkog porekla, to se smatra rasizmom. Kada je decembra 2022, osamdesetogodišnja Lejdi Suzan Hasej (Lady Susan Hussey), jedna od dvorkinja pokojne kraljice Elizabete, upitala Ngozi Furlani, zvaničnicu jedne humanitarne organizacije, inače rođenu u Britaniji, 'odakle je?', bila je prinuđena da se povuče sa funkcije. Oni sa krajnje levice su bili prvi koji su je nazvali bigotom, zatucanom. Za njih važi da će verovatno zastupati principe otvorenih granica koji dozvoljavaju svima da žive tamo gde požele. Međutim, kada se radi o Izraelu primenjuju se drugi standardi.

Valja uporediti zapadnjačke stavove o imigraciji, sa njihovim gledištima u vezi Izraela. Sunder Katwala (Katwala), direktor britanskog futurističkog 'trusta mozgova' pita: „kako ti ljudi postaju mi?“ Predlaže da bi najbolji barometar mogao da bude test „pune integracije unutar jedne generacije“. Zatim izražava izvesnu nelagodnost u vezi isključivih mišljenja o imigrantima 'druge generacije' i 'treće generacije'. „Deca, čak i unuci migranata često se percipiraju više kao 'oni' nego kao 'mi', što ukazuje na uporni jaz između legalnih činjenica ravnopravnog građanskog prava i društvene percepcije onoga što to zapravo znači,“ piše on. Ipak progresivci i dalje vide izraelske Jevreje kao večne 'oni', u njihovoj sopstvenoj zemlji, bez obzira na generacije koje su im prethodile. Za razliku od toga, Palestinci su večni 'mi', koji u nedogled imaju 'pravo na povratak', i koji su jedini koji smeju svoj status raseljenih da prenose na sledeće i sledeće generacije. Prema podacima UN, danas ima pet puta više palestinskih izbeglica nego što ih je bilo 1948.

Sledeće godine u Palestini

Istina je, naravno, da je jevrejska žudnja za povratkom iz progonstva trajala hiljadama godina. Međutim, kontekst je sasvim drugačiji od palestinskog. Istorijski gledano, Jevreji su progonom gurnuti u želju za sopstvenom državom. Žudnja za povratkom Cionu je vekovima bila stvar vere i kulture, što znači da su mnogi Jevreji verovali da je ponovna izgradnja Izraela zabranjena sve dok mesija ne dođe. U zamenu za to oni su činili sve što su mogli da sebi organizuju život kroz celu dijasporu, od Berlina do Bagdada, od Alžira do najudaljenijih prostranstava ruske imperije. Ponekad su tako jako pokušavali da budu prihvaćeni od

strane društva u kome su se nalazili da su bili veće patriote nego svi ostali.

Tradicija u Britaniji da se nacionalna himna peva na jevrejskoj proslavi bar-micva zamrla je tek 1970-ih godina, a molitva za monarhiju se i dalje čita u sinagogama svakog Šabata. U ulici Whitechapel u starom East End jevrejskom kvartu i dalje stoji spomenik Kralju Edvardu VII. Otkriven je 1912. godine, a na tabli u njegovom podnožju stoji da je podignut 'prilozima jevrejskih stanovnika istočnog Londona' – drugim rečima imigranata koji su se nadmetali u pokazivanju lojalnosti Kruni.

Ipak, Jevrejima nije pružena prilika da im bude priznato da su 'mi'. Periodi kada su bili prihvatani obično su ustupali mesto progonima – španskoj Inkviziciji, pogromima u devetnaestom veku ili Holokaustu. U devetnaestom i dvadesetom veku su muke Jevreja, tog izmeštenog, mučenog, lutajućeg naroda koji je nasiljem bio toliko degradiran i brojčano smanjen, počele da opterećuju savest svetskih vladara. Rešenje koje je došlo od samih Jevreja bila je repatrijacija u drevnu domovinu u Palestini, što je postalo moguće kada je, pošto je osmanska imperija isparila, ta teritorija prestala da bude država.

Tokom decenija koje su tome prethodile, najmanje trideset i četiri teritorije su predlagane kao utočište jevrejskom narodu, među njima i Uganda, delovi Južne Amerike, Angola, Libija, Irak, Madagaskar i Aljaska. Bilo je napora da se neki od tih predloga i ostvare: potezom koji je trebalo da iskoristi jevrejski nacionalni instinkt unutar sovjetskog projekta, Staljin je pokušao da uspostavi jevrejsku 'domovinu' na dve lokacije – u Birobidžanu i na Krimu. Obe su ideje propale, dokazujući da nije bilo moguće proizvesti pravi osećaj pripadnosti. Još 1908. godine je Vinston Čerčil iskazao svoje simpatije prema 'restauraciji' jevrejske domovine između reke Jordan i Sredozemnog mora. Posle Holokausta, kada je nestalo dve trećine jevrejskog naroda u Evropi, cionizam je izgledao kao jedino rešenje.

Palestinska priča je potpuno različita. Planom Ujedinjenih nacija za podelu iz 1947. godine – predstavljenim pre početka Rata za nezavisnost, pre nego što je ijedna porodica pobešla od svoje kuće – predviđena je palestinska država pored države Izrael. Arapi su odbacili predlog, jer je njihovo gnušanje prema jevrejskom samoopredeljenju bilo jače od njihovih ambicija prema samoupravi. Istina je da je moderni palestinski nacionalizam bio tek reakcija na cionizam. Palestinci su deo mnogo veće arapske nacije koja drži ogromne teritorije, veličine oko 13 miliona kvadratnih kilometara, u zapadnoj Aziji i Severnoj Africi, od krajnje tačke Omana na Arabijskom moru do severno-atlantske obale Maroka. Arapski svet je bogato raznolik, ali je pan-arapski nacionalni pokret, koji je bio najpopularniji 1950-ih i 1960-ih godina, zagovarao uniju njihovih zemalja kao jedan post-kolonijalni blok. Pritisci od strane isla-

mizma, sektarijanstva, borbe za moć i vojni ne-uspesi, razlomili su taj san, ali je pan-arapska 'Ba'at partija', koja neprekidno vlada Sirijom još od puča 1963, i koja je dominirala Irakom pod Sadamom Huseinom, ostala aktivna u mnogim zemljama Srednjeg istoka. Tri genocidna ratna pokušaja protiv Izraela – 'Rat za nezavisnost', 'Šestodnevni rat' i 'Jomkipurski rat 1973' – pokrenuta su od strane koalicije Sirijaca, Libanaca, Jordanaca, Egipćana i Iračana, a priključili su se i drugi. Oni su svedoci snage zajedničkog arapskog identiteta.

Decenijama je palestinski odbijajući stav u odnosu na Izrael bio podupiran od strane arapskih država. Svoj izraz je dobio na zloglasnom sastanku Arapske lige u Sudanu 1967, koji je završen sa 'Kartumska tri NE': nema mira sa Izraelom, nema pregovora sa Izraelom, nema priznanja Izraela. Osim epizoda kao što su bili Mirovni sporazumi iz Osla – koji su na tragičan način ispali iz šina pošto je jevrejski ekstremista ubio premijera Izraela Jichaka Rabina – ta '3 NE' su podupirala stav Palestinaca. Kao što je izraelski diplomata Aba Eban rekao: „... Arapi nikad ne propuste priliku da propuste priliku.“

Ništa od svega rečenog ne poriče želju Palestinaca za državom, za šta imaju veliku podršku u svetu, uključujući i Izrael. Bilo bi divno videti mirnu i uspešnu državu Palestinu. Međutim, takva želja je mogla da bude ispunjena mnogo puta do sada, uključujući i 1948. godine. To je bila prilika koju su – o čemu će biti reči u poglavlju o falsifikatima – odbacili palestinski ekstremisti, što je od tada pa nadalje dominantna karakteristika njihovih vođa. Još jedan otrežnjujući moment dogodio se 2008. kada je, posle intenzivnih pregovora, izraelski premijere Ehud Olmert stavio na sto ponudu bez presedana. Po njegovom bi predlogu 94% teritorije Zapadne Obale pripalo Palestincima, dok bi 6% pripalo Izraelu; Istočni Jerusalim bi bio stavljen pod palestinsku upravu i mogao bi da bude prestonica palestinske države; Izrael bi se povukao iz Starog grada Jerusalima, koji bi zatim bio pod međunarodnom upravom; izgradio bi se tunel između Zapadne Obale i Gaze, čime bi se obezbedio kontinuitet palestinske teritorije; Izrael bi svake od narednih pet godina prihvatio po hiljadu palestinskih izbeglica, dok bi ostali dobili kompenzaciju u novcu. Teško je zamisliti velikodušniji plan. Ipak, krajnje neobičnim liderskim propustom, Mahmud Abas je ponudu odbio.

Pišući za list *Washington Post*, Olmert je godinu dana kasnije rekao: „Bilo bi dobro istražiti razloge zbog kojih su Palestinci odbacili moju ponudu, radije se odlučujući da odugovlače i da izbegavaju stvarne odluke.“ Kao što ćemo videti, teško je doleteti zaključku da se palestinski nacionalizam više zasniva na mržnji prema Jevrejima nego na želji da i sami steknu svoju državu.

Onda to uradite

Treba poštovati izraelska dostignuća od samog osnivanja te države – u poređenju sa drugim liberalnim demokratijama - mada opstaje u neuporedivo neprijateljskim okolnostima. I sama Britanija, jedno od najprosvetljenijih i najtolerantnijih društava koje je svet ikada video, ima svoje duboke senke. U takve epizode spada masakr u Amricaru 1919. godine, u kome su na desetine hiljada ljudi koji su mirno protestovali hladnokrvno pokošene mecima, i kolektivno kažnjavanje pola miliona posleratnih Malajaca kojima su srušeni domovi, a oni internirani u utvrđene logore nazvane „nova sela“. Godine 2022. je isplivala činjenica da je Kraljevsko vazduhoplovstvo pobilo najmanje šezdeset četvoro dece u Afganistanu, što je četiri puta veći broj od onog koji je ranije zvanično saopšten. O toj je priči javljeno u jutarnjim vestima u Britaniji, ali je ta vest do večeri nestala; teško je ne zapitati se kakva bi bila reakcija da su izraelske bombe ubile Palestine, a ne britanske koje su ubile Afganistance.

Slično tome, SAD, jedna od najslobodnijih država u istoriji, daleko je od savršenstva. Tokom stoleća koje je prethodilo njenom osnivanju, masakrirano je neverovatnih pedeset i šest miliona domorodačkog stanovništva. Prema nedavnoj studiji Univerzitetskog koledža u Londonu, taj je genocid kao posledicu imao pošumljavanje napuštene obradive zemlje veličine Francuske, što je dovelo do smanjenja emisije ugljendioksida i opadanje temperature zemljine kugle. Sledile su godine robovlasništva i segregacije. Godine 1945. SAD su postale jedina zemlja koja je ikad upotrebila nuklearno oružje u ratnom sukobu, i njime ubila više od 200.000 ljudi u Hirošimi i Nagasakiju. Invazija na Irak 2003. godine, koja je donela na stotine hiljada žrtava, uvela je u popularni rečnik reč 'Abu Graib', novo izdanje 'Guantanamo Bay' (*oba termina su imena zloglasnih zatvora u organizaciji SAD – prim.prev.*) Do vremena kada je kampanja u Afganistanu, pod vođstvom SAD, bila na sramotan način završena 2021. godine, Afganistan je ostao bez onoliko civila koliko je stanovništvo američkog grada Olimpija u državi Vašington, ili Invernesa u Škotskoj. Pa ipak, Izrael, a ne SAD, je država koja rutinski biva optužena za naseljenički kolonijalizam, aparthejd, etničko čišćenje i krađu zemlje, i za koju se kaže da „nema pravo da postoji“.

Isticanje ovih dvostrukih standarda nije nešto što se može podvesti pod „pa šta?“ To je način da se pokaže do koje mere je Izrael demonizovan. Ako pročitate istoriju bilo koje države naići ćete na poglavlja brutalnosti, osvajanja ili nepočinstava, i većina njih će učiniti da će ono što jevrejska država čini, ili je činila, izgledati malo. Francuske su trupe u Jafi, u devetnaestom veku, silovale devojke na leševinama njihovih rođenih majki. U španskom su građanskom ratu 1936. stotine hiljada ljudi ubijani

u sistematskim likvidacijama i linčovanjima, dok su mučenja i silovanja bila svakodnevna pojava. Označavajući te brutalnosti kao „sveti rat“ protiv „Judeo-masonske-boljševičke zavere“, Frankove trupe su distribuirale zloglasni antisemitski falsifikat *Protokoli sionskih mudraca*. Godine 1947. Ujedinjene nacije su glasale za uspostavljanje države Izrael, a holandske kolonijalne snage su u Indoneziji skupile 431 Ravagede seljaka i hladnokrvno ih pobile u akciji koju su UN opisale kao „namerno i nemilosrdno“ ubijanje. Godine 1951, kada je u Tel Avivu prvi put proradila Berza, danske kolonijalne snage su u Dansku nasilno sprovele decu sa Grenlanda, radi „danizacije“. Brutalno nasilje i proterivanje karakterisali su stvaranje novih nacionalnih država tokom celog dva-desetog veka.

Dok je decenija 1950-ih svedočila prilivu preživelih iz Holokausta i izbeglica iz arapskih i muslimanskih zemalja, čime se broj Izraelaca popeo na dva miliona, britanske trupe su primenjivale užasna mučenja nad Kikuju narodom Kenije, žene i muškarci su silovani slomljenim flašama, cevima pušaka, noževima, zmijama, gamadima i vrelim jajima, žrtve su vezivane za Land-Rovere i vučene okolo, bilo je bičevanja, spaljivanja i kasapljenja bajonetima, masovnih vešanja i streljanja. Godine 1967, kada je naglo počeo 'Šestodnevni rat' u Izraelu, američka operacija 'Rolling Thunder' (grmljavina koja se valja) je razarala Vijetnam; kada je sledeće godine završena, iza nje je ostalo 180.000 mrtvih civila, da se bori i ne pominju. Dok se Izrael očajnički borio u 'Jomkipurskom ratu' 1973. godine, i bio bliže propasti nego što je ikad bio, Pinoče je preuzeo vlast u Čileu i svoj 'karavan smrti' poslao na turneju po zemlji. Zaključak se ne može izbeći: ako bi na sve države bio primenjen isti nivo hysterije koju neki usmeravaju ka Izraelu, svi bismo bili historični, sve vreme, u vezi svega.

Zaglavljeno u sredini

Bezbednosni izazovi sa kojima je suočena jevrejska država neuporedivo su veći od izazova sa kojima se suočava bilo koja uporediva zapadna demokratija. Okružena je zajednicama koje su posvećene njenom uništenju. Na severu su Hezbollah, grupa koja ima nagomilanih 150.000 raketa, što je veći arsenal nego što mnoge nacionalne države imaju, i Sirija, puna iranskih vojnika i njihovih punomoćnika. Na zapadu je Pojas Gaze kojom vlada teroristička organizacija Hamas, a tu je i još nekoliko militantnih grupa. Na istočnom boku je Zapadna obala kojom upravljaju Palestinske vlasti, nefunkcionalne i korumpirane, gde se ljudska prava krše naveliko, gde ima terorističkih ćelija i plemenskih rivaliteta, gde javne službe ili posustaju ili ih nema. Na jugu je Sinajska pustinja u kojoj nema zakona. Dalje ka istoku je Iran koji se verski obavezao da će uništiti Izrael, koji podržava

celu mrežu terorista, kako na granicama Izraela tako i u regionu, i koji samo što nije postao nuklearna sila.

Samo u 2022. godini na Izrael je izvršeno više od 5.000 terorističkih napada, od napada kame-nicama do napada nožem, pucnjave i bombi. Kada bi, recimo, Nju Džersi bio podignut i smešten na mesto gde je sada Izrael, da li bi američka vojska ubila manje civila? Kada bi, na primer, Vels bio smešten između Sirije, Libana i Gaze, da li bi britanska vojska ubila manje civila? Ili možda Francuzi? Kada se Britanija suočila sa irskim terorizmom, odgovor je bio brutalan. A kada se poslednji put Britanija suočila sa pretnjom sopstvenoj egzistenciji u Drugom svetskom ratu, osim nekoliko biskupa Engleske crkve, malo je bilo onih koji su se suprotstavili bombardovanju i spaljivanju Drezdena. Kada bi Kanada lansirala rakete na Detroit, ili kada bi nezavisna Škotska slala rakete na Englesku, stanovnici bi sigurno tražili vojni odgovor mada bi bili svesni da će zbog toga ginuti civili s druge strane. Činjenica je da je odnos ubijenih vojnika i civila koji važi za izraelsku vojsku, manje strašan od isto takvog odnosa za britansku ili američku vojsku u nedavnim sukobima, to jest *manji* je broj ljudi koji s druge strane stradaju. Ipak, pod uticajem izraelofobije, mediji rutinski predstavljaju izraelske pažljivo kalibrirane akcije samoodbrane kao agresiju, a umanjuju napade sa kojima je Izrael suočen.

Na primer, kako je BBC pokrивao sukob između Izraela i Islamskog džihada maja 2023? Novinar koji je predstavljao vesti iz sveta ('BBC World Service') je rekao: „Sada idemo na Srednji istok. Palestinski zvaničnici kažu da su dva mladića ubijena tokom noćne akcije izraelske vojske u blizini Dženina na okupiranoj Zapadnoj obali. To se dogodilo nekoliko sati posle vazdušnih napada na Gazu u kojima je gađana vojna komanda. Ubijeno je 15 ljudi, od čega deset civila. Izrael,ski premijer, Benjamin Netanijahu, je opomenuo palestinske militante da će biti žestokog odgovora na svaku dalju osvetu.“

Zatim je upitan novinar lista *Jerusalem Post*, Lahav Harkov, da li ima značaja vreme koje je Izrael odabrao za napad. Harkov je odgovorio: „Ima značaja zbog detalja koje si izostavio u najavi. Na primer, dvojica Palestinaca su noćas ubijena u Dženinu, jer su pucali na izraelske vojnike, pa su ovi odgovorili vatrom... Operacija u Gazi je usledila pošto je Islamski džihad ispalo 102 rakete prema izraelskim naseljenim mestima. Izrael se nedelju dana pripremao za taj napad, koristio obaveštajne podatke i zatim, da, odgovorio. Ali je odgovorio u skladu sa međunarodnim zakonima. Izrael je ciljao teroriste koji su lansirali rakete, a ne civile, dok su rakete iz Gaze bile namenjene civilima.“ To je bilo sveobuhvatno odbacivanje izraelofobije, uz razumno tumačenje činjenica. Nažalost, previše su retki komentatori kao što je Harkov.

Ne može se preterati u opisivanju demonizacije koja okružuje jevrejsku državu i koja boji njenu percepciju u javnosti. Optužuju je jer ne poštuje međunarodni poredak zasnovan na pravilima – u vreme kada ta pravila nijedna država ne poštuje. Žestoko je osuđuju, jer pada ispod standarda koje danas niko ne poštuje, a najmanje sve te države na Srednjem istoku. Kao i svaka druga nacija, i Izrael ima pozitivne i negativne ocene u svom dnevniku. I kao što je sa svakom drugom nacijom slučaj, neki će joj oštrije, a neki drugi blaže suditi. Ali, za razliku od drugih nacija, na nju su usmereni posebno visoki nivoi mržnje.

Staro pravilo jedan-dva

Antisemitizam je uvek sledio dva ista osnovna koraka. Kod Jevreja koji su živeli u hrišćanskim i muslimanskim društvima, odlučnost da ih se uništi prirodno je sledila demonizaciju. Nacistički je režim, na primer, potrošio godine da bi izgradio neprijateljstvo prema Jevrejima koristeći propagandu koja ih je okrivljavala za sve probleme koji u svetu postoje. To je postavilo temelje za 'Konačno rešenje'.

Najpre demonizacija, a zatim uništenje. Međutim, ovi koraci su trpeli raznorazne varijacije jer je antisemitizam držao korak sa trendovima koji su u modi. Na kraju Francuske revolucije, 1791. godine, Jevreji u Francuskoj su stekli građanska prava i jednakost. To je bilo prvi put u istoriji da su bili emancipovani i da je prestao srednjevekovni fanatizam koji je 'hristoubice' izlagao krvnim klevetama, proterivanju i ubijanju. Karakteristično je da se stari parazit prilagodio novom domaćinu pa je uspon dinastije Rotšild u 19. veku doneo teorije zavera o skrivenoj ruci jevrejske moći. Jevreji su optuživani za korupciju novog liberalnog sveta putem njegovih novina, berzi i modernih ratova.

Tako je izgledala scena kada je 1894. godine francuski vojni oficir Alfred Drajfus bio optužen za odavanje tajni o artiljerijskoj tehnologiji Nemcima, pa je na tajnom vojnom sudu osuđen kao izdajnik. Poniženje kojem je Drajfus bio izložen upriličeno je kao javni spektakl. Dok je gomila likovala, njemu su odsecali vojne oznake sa uniforme, i slomili mu mač. Uprkos poniženju, on je vikao: „Kunem se da sam nedužan. I dalje sam vredan vojne službe. Živela Francuska! Živela armija!“ Nesrećni oficir je poslat u kažnjeničku koloniju na Đavoljem ostrvu u francuskoj Gvajani u Južnoj Americi. Naravno da je jevrejski oficir bio nevin. Krivac je bio jedan drugi oficir, Ferdinand Valsin Esterhazi, koji je to kasnije i priznao. Romanopisac Zola je taj zločin prikazao u svom otvorenom pismu predsedniku, koje je nazvao 'Optužujem'. Onda je Zola bio okrivljen za klevetu.

Sramota je da su svi visoki vojni oficiri znali za tu nepravdu, ali su je krili koliko god su mogli. Drajfus je na kraju, tek sedam godina kasnije i na opšti zahtev javnosti, bio oslobođen optužbe. Ta je

afera dominirala javnom scenom i podelila Francusku. Ispostavilo se da je Drajfus osuđen, jer je bio Jevrejin, a Jevreji su izdajnici. Stari antisemitizam se pojavio pod drugačijom maskom. Ta je epizoda imala veliki uticaj na Hercla. On je, kao novinar, pokrivaio događaj, i bio je prisutan kada je pariska rulja urlala 'Mort aux Juifs' – 'Smrt Jevrejima', i to u prvoj zemlji koja je emancipovala Jevreje. Sebag Montefiore je primetio: „To je pojačalo njegovo uverenje da asimilacija ne samo da nije uspeła, već izaziva dodatni antisemitizam. On je čak predvideo da će antisemitizam jednog dana biti legalizovan u Nemačkoj. Herclov zaključak je bio da Jevreji nikad neće biti bezbedni ako ne budu imali sopstvenu domovinu.“ Otac cionizma je umro 1904. godine, srce ga je izdalo i nije mogao da vidi obnovu jevrejskog žrtvenog jarca.

'Afera Drajfus' – pod tim je nazivom postala poznata – bila je svima znan primer naduvane optužbe koja je vodila do pogrešnog uverenja. Ali to je bio i moderni primer dvostepenog procesa antisemitizma: Jevreji su demonizovani, izmišljeni su dokazi o njihovoj zloći, a presuda protiv njih, koja se održava u mašti javnosti, je fanatična. Ista dinamika važi i za izraelofobiju. Ako je Izrael država aparthejda, zbog čega uopšte treba da ima prava da postoji? Ako je kriva za etničko čišćenje, zašto ne bi bila tretirana kao parija? Ako se ponaša kao nacistička Nemačka, zar ne zaslužuje isti takav poraz?

U poslednjim decenijama ruske carske imperije, mržnja prema Jevrejima je mutirala u mešavinu starog i novog. Međutim, uvek je moguće razdvojiti korake demonizacije i destrukcije. Godine 1881, kada je Aleksandar II na jeziv način usmrćen uz korišćenje eksploziva, Jevreji su bili optuženi da su ubili Božijeg cara. Krenuo je tradicionalni talas ubistava i grupnih silovanja protiv miliona Jevreja rasutih po ruskoj carevini, ali pogon mu je obezbedila moderna zavera: jevrejski trgovci su optuženi za ekonomsku depresiju. Novi imperator, Aleksandar III, bio je otrovni antisemita. Godinu dana pošto je stupio na presto uveo je 1882. godine anti-jevrejske zakone koji su pokrenuli dalje talase progona i pogroma. Taj je nalet podržao i njegov jednako fanatični sin, Nikolaj II, koji je stupio na presto 1894, i vladao sve dok ga Crveni nisu zbacili. *Protokoli sionskih mudraca* su se prvi put pojavili za vreme njegove vladavine, objavljeni u nastavcima u ultra-nacionalističkom listu *Znamja*; godine 1917, tokom boravka u kućnom zatvoru pod rukom revolucionara, Nikolaj je taj antisemitski falsifikat čitao naglas svojoj porodici. Taj je period zauvek promenio jevrejstvo u Rusiji. Mnogi od njih su postali boljševici, milioni su emigrirali u Ameriku i Britaniju, a oko 45.000 njih su prihvatili cionizam i otišli u Palestinu.

Proces od dva koraka je trajni šablon, ali je primenjivan u brojnim varijacijama u raznim društvima i u raznim vremenima. Nemački pristup je bio da se prilagode postojeće antisemitske koje-

štarije tako što će biti pomešane sa otrovnim koktelom pseudonauke, teorija zavere i sujeverja.

Počelo se sa dehumanizacijom. Tipični primer je propagandni film iz 1940 – *Večni Jevrejin (Der Ewige Jude)*. Pripovedač kaže: „Tamo gde se pojave pacovi, oni uništavaju dobra i hranu koja čovečanstvo poseduje. Tako oni prenose boleštine kao što su kuga, lepra, tifus, groznica, kolera, dizenterija, i tako dalje. Oni su lukavi, kukavice i surovi, i obično su u velikim grupama. Među životinjama oni predstavljaju rudiment podmukle podzemne destrukcije – kao Jevreji među ljudima.“

To je vodilo do sledećeg zaključka, poznatog još od srednjevekovnih vremena: jevrejski *podljudi* su istovremeno i gamad i svemoćni. Narator u filmu nastavlja: „Od početka dvadesetog veka Jevreji sede na raskrsnici svetskih finansijskih tržišta. Oni su međunarodna sila. Samo jedan procenat svetskog stanovništva, uz pomoć svog kapitala, teroriše svetske berze, svetsko javno mnjenje i svetsku politiku.“ Kao što je sam Hitler rekao, njihov cilj je (navodno) „podjarmljivanje nemačke radne snage jevrejskim finansijama“. Jedna poznata jevrejska šala iz tog vremena, koju je 2008. prepričao pisac Kristofer Hičens (Hitchens), opisuje ugnjetenog Jevrejina koji čita nacističke propagandne novine *Der Sturmer*. Kada ga pitaju zašto čita to đubre, on kaže: „Čitam *Der Sturmer* jer tu konačno ima dobrih vesti. Čini se da mi Jevreji držimo i kontrolišemo ceo svet.“

Kako su ti *nadljudi-podljudi* navodno koristili svoju moć da bi uništili Nemačku i sve što je dobro? To je bio sledeći potez u procesu demonizacije. Slogan koji je išao uz uvodnik lista *Der Sturmer* je glasio '*Die Juden sind unser Unglück*' – *Jevreji su naša nesreća*. Od toga je dalje polazila uobičajena nacistička priča da su Jevreji krivi za Drugi svetski rat. Upadljivi propagandni plakat iz 1942. prikazuje lik zlog Jevrejina koji viri iza zastava Britanije, Sjedinjenih Država i Sovjetskog Saveza, praćen rečima '*Hinten den Feindmachten: der Jude*' – *Iza neprijateljskih sila: Jevrejin*'. (Ta je ideja ostavila neizbrisiv trag. Godine 2006. je glumac Mel Gibson rekao policajcu koji ga je hapsio zbog vožnje u pijanom stanju: „Jebeni Jevreji. Jevreji su krivi za sve ratove na svetu.“)

Nemačka javnost je bila pripremljena za poslednji korak. Posle godina demonizacije oni su bili spremni da prihvate „uništenje jevrejske rase u Evropi“, kako je to Hitler na jeziv način sročio. Godine 1941. Jozef Gebels je mogao da napiše u jednom članku: „Jevreji se susreću sa sudbinom koja je možda gruba, ali je više nego zaslužena. U ovom slučaju sažaljenje ili kajanje u potpunosti su neodgovarajući.“ Malo je ljudi prstom mrdnulo. Najzad, kako bi se uopšte od pristojnih arijevac moglo očekivati da se odnose prema tako opasnoj i zloćudnoj rasi u svojoj sredini?

Hobotnica lobi

Ovi mehanizmi rasnog i verskog antisemitizma uglavnom su nepromenjeno preneti u političko sredstvo izraelofobije. I dalje stoji isti osnovni narativ: Izrael je zlo i zato ga treba ukloniti. Demonizacija zahteva uništenje. To je eho ne samo antisemitizma dvadesetog veka već i srednjevekovne krvne klevete, koja je počela 1144. u Engleskoj i proširila se po Evropi, Rusiji i Srednjem istoku. Izraelci se optužuju da ubijaju palestinsku decu da bi, uz zaradu, prodavali njihove organe. Oni su dehumanizovani i tokom molitava u džamiji i u udžbenicima, gde su prikazani kao „potomci majmuna i svinja“. Mit o Judi i njegovih trideset srebrnjaka postao je priča o Jevrejину zelenašu, koji je postao jevrejski bankar koji kontroliše svetske finansije, koji je postao cionista koji kupuje političare. Pohlepni Jevrejin je postao Izraelac koji ima bolestan apetit prema tuđim zemljama. Prikaz Jevreja sa rogovima, kopitama i repovima, popularan u hrišćanstvu jedanaestog veka, postao je portret Izraelaca kao nacista, modernih đavola. Stare priče su tako duboko usađene u toliko raznih kultura da one veoma glatko apsorbuju izraelofobiju.

Među mnogim izraelofobnim karikaturama koje cirkulišu po Internetu, postoji i prikaz Izraela kao hobotnice koja čvrsto drži zgradu američkog Kongresa i Statuu slobode. To je jasan derivat nacističkog crteža koji prikazuje Jevrejina kao oktopoda koji drži ceo svet u zagrljaju. Slično tome, način na koji današnji izraelofobi govore o 'cionističkom lobiju' koji drži zapadne vlade u šaci, ima očigledne pretke u nacističkoj retorici koja govorila o senci jevrejske kontrole nad međunarodnim finansijama i politikom. Posle gromoglasnog poraza Džeremija Korbina 2019. godine, krajnji levičar, a ranije laburistički parlamentarac Kris Vilijamson je zaključio: „Neprijateljska strana vlada je mobilisala svoja sredstva u Velikoj Britaniji – koju izraelske diplomate nazivaju svojim 'umnožavačem moći' – u pokušaju da spreči da laburistička vlada pod vođstvom Korbina bude izabrana.“

Izraelofobna bulažnja o zaverama se često razlikuju od starijeg antisemitizma samo po tome što je uvedena reč 'cionista'. Profesor sociologije David Miler, inače levičar, najuren je 2021. godine sa Univerziteta u Bristolu, jer je svojim studentima pokazivao dijagrame jevrejskih grupa u Britaniji, i tvrdio da one čine mrežu 'cionističke kontrole'. On je, na primer, 'Opštinski fond za bezbednost' koji je dobrotvorna ustanova koja plaća čuvare po sinagogama i jevrejskih školama, nazvao „organizacijom koja postoji da bi radila u korist neprijateljskih stranih vlada u Velikoj Britaniji,“ i dodao da je to „direktna priča o uticaju strane države.“

Miler je otpušten, ali nije ukoren i obuzdan. Dizao je galamu da je njegovo otpuštanje posledica „kampanje pritiska protiv mene, koju je nadgledala i kojom je upravljala neprijateljska strana vlada. Izraelska sredstva u Velikoj Britaniji su bila ohrab-

rena od strane Univerziteta, koji je s njima saradivao, da bi se sprečilo učenje o islamofobiji.“ Njegov zaključak je tada bio da „Univerzitet u Bristolu više nije sigurno mesto za muslimanske, arapske ili palestinske studente.“ I onda je postao učenjak koji se pojavljuje na iranskoj državnoj televiziji, gde se pojavljivao i Džeremi Korbin.

Kao i uvek, i najpovršnije razgledanje dokaza otkriva kako demonizacija deluje. Na primer, 'cionistički lobi'. Naravno da Izrael ima svoje lobiste, ali to imaju i mnoge desetine drugih država, korporacija i interesnih grupa, od kojih mnogi nadmašuju izraelske po potrošnji sredstava. Prema ranglisti 'OpenSecrets', u poslednje tri godine Izrael nije među prvih deset stranih lobija u Sjedinjenim Državama. Treba pogledati dalje u prošlost i pronaći ga tamo, a i to jedva. Podaci za period 2016-2022. pokazuju da je na vrhu Kina koja troši zapanjujućih 293 miliona dolara. Na drugom mestu je Japan, zatim Južna Koreja, pa Katar i onda Maršalska Ostrva na Pacifiku, koja su potrošila 214 miliona. Na šestom mestu su Ujedinjeni Arapski Emirati sa 175 miliona, pa je Rusija na sedmom mestu. Izrael je osmi sa 162 miliona, uglavnom zato što je mnogo potrošeno 2017. i 2018. godine. Poslednja dva mesta do desetog zauzimaju Saudijska Arabija i Irska, sa 159 i 139 miliona, respektivno. Ko god je proveo bar neko vreme u političkim krugovima susreo se sa raznim lobistima. Jedan moj vršnjak, dobro poznat, elegantno gura interese određene naftom bogate arapske zemlje kad god ga sretnem. Ali se samo u slučaju Izraela to smatra zlom zaverom.

Postoji još jedna upadljiva paralela: demonizacija Jevreja koji su odgovorni za ratove u svetu. To se nalazi ne samo u nacističkoj retorici, već i u *Protokolima sionskih mudraca* i u francuskoj i nemačkoj antisemitskoj literaturi, na koju se *Protokoli* i oslanjaju – pa je i to prevedeno u leksikon izraelofobije. Jedna nedavna priča se odnosi na rat u Ukrajini koji su počeli cionisti s namerom da navedu Jevreje da se presele u Izrael. Antiizraelska aktivistkinja Suzan Abulhava je u više svojih tvitova navodila da Ukrajinci beže u jevrejsku državu kao „beli suprematistički kolonizatori“.

Pošto je dobro učvršćena demonizatorska priča o tome kako Izrael kontroliše svetske vlade, kako krade organe palestinske dece, kako vrši aparthejd i genocid, kako izaziva rat u Ukrajini, nije teško steći podršku za uklanjanje takve države. Pošto smo, Bože moj, u dvadeset i prvom veku, takva se rešenja moraju obući u pristojan rečnik društvene pravde. Sada popularni slogan „od reke do mora Palestina će biti slobodna“, koji je postao slogan otpora i oslobođenja, sadrži zahtev da Izrael nestane – jer se nalazi upravo između reke Jordan i Sredozemnog mora. I poziv da se stvar razreši 'jednom državom' – što se na površini čini pravednim – takođe se koristi kao šifra za brisanje jevrejske države.

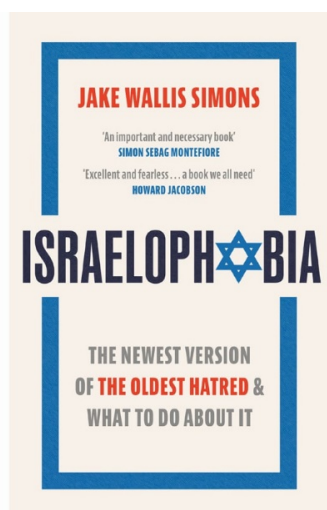
Prošlo je vreme kada su ljudi koji žive na Zapadu mogli da traže likvidaciju Jevreja. Ali je savršeno prihvatljivo da se koristi savremeni rečnik po kome je demonizovani Izrael suočen sa činjenicom da se sa puno prava zahteva njegovo uništenje. Do te mere je postalo prihvatljivo, da se oni koji se upuštaju u retoriku te vrste uopšte nikad i ne zapitaju zbog čega nijednoj drugoj državi na svetu nije presuđeno da „nema prava da postoji“.

Jacob Timothy (Jake) Wallis Simons je nagrađivani britanski novinar i romanopisac. Rođen je 1978. godine u Londonu. Studirao na St. Peter's College u Oksfordu, doktorirao na univerzitetu West Anglia 2009. godine. Od 2021. je urednik časopisa 'The Jewish Chronicle'. Radio i pisao za brojne novine i časopise. Izveštavao je iz Evrope, Afrike, Latinske Amerike i sa Srednjeg istoka. Pripremio je brojne radio-dokumentarce za BBC na razne teme. Napisao je četiri romana.

Knjigu preveo Brane Popović

Narcisa Potežica

SVE TEČE... Vasilija Semjonoviča Grossmana

Književno djelo „Sve teče. . .“ napisao je Vasilij Semjonovič Grossman - sovjetski (ruski - po jeziku, ukrajinski - po rođenju) književnik i novinar židovskih korijena. Nakladnička kuća *Fraktura* izdala je krajem 2010. prošle godine ovu knjigu u prijevodu s ruskog pod naslovom „Sve teče ...“, koja je, u stvari, roman-novela, ali ujedno i esej o staljinističkim čistkama - progonima i hapšenjima, te dugogodišnjim robijama. Djelo ujedno daje uvid u manje spominjanu temu - progovara o nevinim žrtvama antisemitizma u Sovjetskom Savezu.

Vasilij Grossman je rođen 12. prosinca 1905. godine u Berdičevu u Ukrajini, a umro 14. rujna 1964. u Moskvi. Studirao je najprije u Kijevu, a završio kemijski fakultet na Moskovskom državnom sveučilištu. Već kao student počinje pisati kratke priče. Kasnije radi kao inženjer u Donbasu, te piše za novine *Književnost Donbas*, a od 1930. sve se više bavi pisanjem. Godine 1934. objavio je novelu o životu rudara „Glyukauf“, a 1936. godine priču o građanskom ratu „U gradu Berdičevu“. Već ova prva njegova djela doživjela su uspjeh, a pohvalili su ih čak veliki književnici Maksim Gorki, te pisci Isaak Babel i Mihael Bulgakov, pa je poslije toga Grossman odlučio postati profesionalni pisac. Godine 1937. primljen je u Savez pisaca.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata borio se na bjeloruskoj i ukrajinskoj fronti, a za sudjelovanje u bici za Staljingrad nagrađen je *Ordenom crvene zvijezde*. Kao ratni dopisnik Crvene armije pisao je za list *Krasnaya Zvezda*, i tako proveo 1000 dana na prvoj liniji fronte, odnosno skoro tri do četiri godina izvještavao je o sukobima između Nijemaca i Rusa.

Također je u ratno doba, godine 1942. napisao novelu „Besmrtni narod“.

No najveći uspjeh postiže knjigom „Treblinski pakao“ i kao što već naslov govori u njoj piše o strahotama Holokausta. Sa snagama Crvene armije među prvima ulazi u zloglasni nacistički logor smrti, pa je tamo sakupio neke od očevidaca i zapisao njihova svjedočanstva. Njegov članak o paklu Treblinke (*Treblinski oglas*, rujan 1944.) bio je čak objavljen na suđenju u Nürnbergu, kao dokaz za optužbe.

Osim toga, Grossman je opisao nacističko etničko čišćenje u njemačko-okupiranoj Ukrajini i Poljskoj. Naime sudjelovao je u izradi *Crne knjige*, projektu židovskog antifašističkog odbora kojem je bio cilj dokumentirati zločine Holokausta. Kad je sovjetska vlast počela suzbijati tu akciju, to ga je posebno potreslo i on počinje sumnjati u svoju

vlastitu vjernost i neograničenu podršku sovjetskom režimu. Naime, cenzori su naredili promjenu u tekstu da se prikrije anti-židovski karakter zločina i umanju uloga Ukrajinaca koji su radili kao policija s nacistima. Čak postoje iskazi pjesnika Semyona Lipkina, Grossmanova prijatelja, da je 1946. godine govorio Grossmanu „Susreo sam neke bliske prijatelje, Ingusha i Balkara, čije obitelji su deportirali u Kazahstan tijekom rata.“ No Grossman je samo rekao „Možda je bilo potrebno zbog vojnog razloga“. Na upozorenje Lipkina da su to učinili, jer su bili Židovi, tada to Grossman još uvijek nije mogao vjerovati. Ali nekoliko godina kasnije, pojavom zaraznog članka u *Pravdi* protiv kozmopolitizma, iako se Grossman tada još ne osjeća i izjašnjava kao Židov, šalje Lipkinu poruku da je odjednom „sam“, jer ga dotadašnji prijatelji i poznanici napuštaju. Tek tada je njegova neograničena vjera u sovjetsku državu narušena i duboko ga potresa Staljinov antisemitizam. Tako u romanu „Sve teče...“ Grossman navodi da su gotovo svi „raskrinkani, u feljtonima bili Židovi, a novine su posebno pomno navodile njihova imena i patronimike, kao na primjer Sroljo Nahmanović, Haim Abramovič, Izrailj Mendelevič. Ako se u recenziji kritizirala knjiga koju je napisao Židov koji ima ruski pseudonim, onda je u zagradi bilo prvo otisnuto autorovo židovsko prezime. Iz svega se moglo zaključiti i činilo se da u SSSR-u samo Židovi krađu, uzimaju mito, da su zločinački ravnodušni prema patnjama bolesnika ili ako se bave pisanjem oni pišu poročne i kičerske knjige. Ti su podlisci zbunjivali, ali su se istodobno mnogi ljutili na svoje prijatelje Židove, koji na pakosne i otrovne članke gledaju kao da je došao kraj svijeta. Mnogi su se žalili da talentiranu židovsku mladež ne primaju među magistre, da ih ne primaju na neke fakultete, ne uzimaju na rad u ministarstva, ili one koji su završili visoke škole šalju u specijalno daleku periferiju. Isto tako, više puta se pričalo da se otpuštaju gotovo uvijek samo Židovi, a da se to Židovima „samo pričinjalo“ da ih nekakav grandiozni državni plan osuđuje na „pogibelj“, na glad i nestanak. Tako se lik iz knjige sjeća da se u *Pravdi* pojavio redakcijski nepotpisan članak o kazališnim kritičarima kozmopolitima, koji se „sprdaju“ s ruskim kazalištem. Na taj način je počela kampanja „raskrinkavanja“ kozmopolita u sferama umjetnosti i znanosti. Grossmanovi likovi govore o tome da su poznati liječnici pričali da su ih pod utjecajem jezivih službenih priopćenja počeli kolege gledati sumnjičavo i mnogi pacijenti u bolnicama odbijali pomoć židovskih liječnika. Čak su u ljekarnama optuživali farmaceute da pokušavaju podmetnutu otrovne lijekove, a u Moskvi je zbog svega toga bilo zatvoreno nekoliko ljekarni. „Posebno je tužno bilo što su svim tim glasinama vjerovali i neki doktori znanosti, pisci, inženjeri, studenti, a ne samo portiri, polupismeni i polupijani kamiondžije i šoferi.“

Inače pisac poznat pod imenom Vasilij Gross-

man je rođen kao Iosif Somonolivich Grossman u Berdičevu, u tadašnjem Ruskom carstvu (danas u Ukrajini) u emancipiranoj (nereligioznoj) židovskoj obitelji, gdje nije dobio tradicionalno židovsko obrazovanje. Otac mu je bio kemijski inženjer, a majka učiteljica francuskog jezika. Njegova ruska dadilja okrenula je ime Yossya na ruski Vasya (umanjenica za Vasilij), koji je prihvaćen od strane cijele obitelji. Njegov otac je bio socijalno-demokratskih uvjerenja, a mladi Vasilij Grossman dao je idealističku potporu Oktobarskoj revoluciji 1917. godine. Značajne su činjenice da se 1928. oženio s Annom (Galinom) Petrovnom Matsuh, s kojom ima kćer Katiu, no i njegova supruga je prošla staljinistička ispitivanja i hapšenja.

Kasnije, Grossman također kritizira kolektivizaciju i političke represije seljaka koji su doveli do tzv. Holodomor tragedije – velike gladi u tadašnjem Sovjetskom Savezu. On je napisao da je zbog „dekreta o nabavi“ došlo do toga, da je veliki broj seljaka iz Ukrajine zajedno sa svojom malom djecom bilo osuđeno na smrt izgladnjivanjem. Ti opisi umiranja od gladi potresni su i posebno upečatljivi u drugom dijelu knjige „Sve teče...“ gdje pisac kritički razmatra političke postupke sovjetske vlasti.

Episki roman „Za pravu stvar“ (1952) napisan je u tradiciji Lava Tolstoja i govori o Staljingradskoj bici. Taj je roman kasnije zbog velike kritike morao preurediti.

Prosveta

Roman „Život i sudbina“, na kojem je radio od pedesetih godina, objavljuje se u SSSR-u tek 1988. godine. Glavni lik, Viktor Shtrum, je briljantni fizičar i dijelom je odraz piščeva karaktera gdje se mnogo toga poklapa s njegovom sudbinom, prije svega njegova potraga za židovskim identitetom. Naime, taj je roman 1961. konfisciran, (po nekim izvorima 1959. godine pripadnici KGB upadaju u piščev stan i zapljenuju rukopis, kopije, pisači stroj, pa čak i pisače vrpce), ali je ipak jedna sačuvana kopija stigla do Zapada. Zajedno s tim romanom konfiscirana je i novela „Sve teče...“ Ideološki šef Politburoa i glavni tajnik Komunističke partije tadašnjeg Sovjetskog saveza, Mihail Suslov, čak upozorava da je Grossmanov roman više neprijateljski raspoložen prema idealima ruske revolucije, nego Pasternakov „Doktor Živago“. Suslov otvoreno priopćava Grossmanu da se njegov roman, zbog teme (tj. istine) o kojoj govori ne može objaviti slijedećih 200 do 300 godina. No Grossman nema na raspolaganju 300 godina (umire već 1964. godine u 59-toj godini života).

Tako, poslije zaplijene djela „Sve teče...“ piše novu verziju te novele-romana-eseja, koju završava 1963. godine. Zna se da je i rukopis „Život i sudbina“ (koji je prema prevoditelju autobiografski roman) prokrijumčaren iz zemlje na mikrofilmu zahvaljujući kolegama disidentima: poznatom nuklearnom znanstveniku fizičaru Andreju Saharovu, pjesniku Semyonu Lipkinu i satiričnom piscu Vladimiru Voinovihu. Dvojica disidentskih istraživača, profesor i pisac Efim Etkind i Shimon Markish spasili su tekst, snimili ga na mikrofilm, te usprkos loše kvalitete pripremili tekst za tisak. Roman je konačno objavljen 1980. u Švicarskoj, a nakon dolaska Gorbačeva na vlast tek 1988. godine objavljuje se u SSSR-u.

Takav je sličan put prošla i njegova posljednja knjiga „Sve teče...“.

Ova velika freska sovjetske povijesti i stvarnosti, te ujedno mirna i bez cenzure oštra kritika totalitarističkog sistema, objavljena je 1970. godine, a u Sovjetskom Savezu tek 1989. godine.

Ova novela – roman počinje scenom u vlaku kada se Ivan Grigorjevič vraća iz logora kući, koju više i nema. Bolan je taj povratak u poststalinovu Moskvu, poslije trideset godina boravka u Sibiru. „Sa svijetom parketnog poda, policia za knjige, slika i lusteri nisu se slagali tamno naborano lice, ogrtač i vojničke cipele čovjeka iz logorskog carstva koje nevoljno gaze po podu („Sve teče...“). Tužna je i neugodna posjeta rođaku Nikolaju Anfrejeviču koji ga se odrekao, gotovo zaboravio, zato on iz Moskve odlazi u Petrograd, grad svoje mladosti. Ali najveće njegovo razočaranje je što mu je ljubav njegova života u međuvremenu prestala pisati: „Posljednje pismo je bilo prije osamnaest godina“, pa je on mislio da je ona umrla, no ona se udala za drugoga. Sada nema niti jednog prijatelja, ni rođaka, svi su ili mrtvi ili je on za njih davno mrtav, jer su ga izbrisali iz sjećanja. Susreće tek jednog poznanika, ali i taj susret je hladan i on je opet sam, a još gora je spoznaja da mu je život uništen od trenutka kad je bio uhapšen i nevin optužen.“Nekoliko puta u svojim dvadeset devet godina tamnice sanjao je svoje djetinjstvo. Čak i poznanstvo s njegovom stanodavkom završava tužno, njenom smrću, pa on gotovo poželi biti opet na robiji. To je romaneskna priča, ali i uokviren esej, po nekim kritičarima kao „bomba“ stavljena pod temelje države koja je ukinula svaku individualnu slobodu. Nižu se sjećanja na logor i mladića Borju Romaškina, koji je osuđen na deset godina tamnice, jer je izrađivao letke kojima optužuje državu za obračun s nevinim ljudima, pa je te letke lijepio po moskovskim ulicama. Za vrijeme istrage dolazilo je na desetke suradnika ministarstva državne sigurnosti, jer je sve zanimao dečko koji je zatvoren zbog nečega, dok su ostali osuđenici na robiji nevini! Koliko ironije u toj priči - opisu sudbine mladića koji postaje heroj, ali i pokazatelj situacije u tadašnjem Sovjetskom Savezu.

Zbog takvih opisa Grossmanovo djelo smatrano je prijetnjom za tadašnji sovjetski režim, a njegov disidentski pisac bio je proglašen nepoželjnom osobom. Više puta navodi se slijedeći citat: „Tog se jutra probudio u vlaku s osjećajem bezizlazne samoće. Jučerašnji susret s bratićem ispunio ga je tugom, a Moskva ga je zagluhnila i zagušila. Gromade visokih zgrada, bujice automobila, semafori, mase koje se kreću kolnicima, sve je to bilo tuđe i čudno. Grad mu se pričinio kao golemi dresirani mehanizam – koji čas zamire na crveno svjetlo, čas se ponovno pokrene na zeleno... Rusija je puno toga vidjela za tisuću godina svoje povijesti. A u sovjetskim godinama vidjela je i svjetske vojne pobjede, i golema gradilišta, i nove gradove, i brane koje pregrađuju tok Dnjepra i Volge, i kanal koji spaja mora, i moć traktora, i nebudere... U tisuću godina Rusija nije vidjela samo jedno – slobodu.“

Nažalost treba istaknuti tužnu činjenicu da za razliku od Solženjicina, čiji je književni opus čak preveden na mnoge svjetske jezike, Grossmanov životni roman „Život i sudbina“ (gdje opisuje tjeskobno ubojstvo svoje majke) i književni biser novelu-roman, te ujedno esej o staljinističkim progonima, u kojem opisuje sudbinu nesretnog Ivana Grigorjeviča, nikada autor nije držao u ruci. Umro je dvadesetak godina ranije, točnije 1964. godine od raka želuca ne znajući je li njegovu knjigu ikada pročitala javnost.

Tako je djelo „Sve teče...“ teška osuda režimu koji je oživio sjene „ruskog ropstva i azijskog bezakonja“, pisana je doslovce pred nosom režima, koji je tek prelazio u jedan finiji, brežnjevljevski nivo. Teme kao što su katastrofe 20. stoljeća, a to su I i II svjetski rat, doba Staljinovih zločina, hapšenja, zatvori u Moskvi i Petrogradu, dugogodišnje robije u dalekom Sibiru iako su višestruko literarno obrađene, to je doba koje još uvijek ledi krv u žilama. Grossman unosi i manje opisane događaje, kao što glad i smrt u Ukrajini, ali ovaj put opisuje i posljedice antižidovskih kampanja tridesetih i pedesetih godina koje postaju nove „bajke iz 1001 polarne noći“. Zato je i povratak njegovog junaka-mučenika u novu stvarnost toliko bolan i olovno težak, a njegova sjećanja, razmatranja i opisi u ovom romanu (često okarakteriziranom i kao esej) čini knjigom koja sigurno snagom svog autora postaje još jedno potresno svjedočanstvo zla koje se ne smije više nikada ponoviti.

Fraktura

Obelisk

Dror Mišani

Dror Mišani (1975) izraelski je pisac trilera, prevoditelj i znanstvenik specijaliziran za povijest detektivskih romana. Prvi roman u nizu o policijskom inspektoru Avi Avrahamu objavio je 2011, a niz od tri knjige preveden je na više od dvadeset jezika donoseći Mišaniju status pisca bestselera. Nakon te trilogije, 2018. objavio je roman *Tri*. Dobitnik je Nagrade Bernstein za roman godine na hebrejskom, Nagrade *Martin Beck* za najbolji kriminalistički roman preveden na švedski, kao i nagrade kritike za najbolji kriminalistički roman preveden na francuski, a bio je u užem izboru za više cijjenjenih nagrada, među kojima su Nagrada *Sapir* i francuski *Grand Prix de littérature policière*. Suraduje i na ekranizacijama svojih romana. Živi s obitelji u Tel Avivu, gdje predaje na sveučilištu.

Mogućnost nasilja

Prijevod sa hebrejskog: Laila Šprajc
Fraktura 2024.

Naslov izvornika: *Efsharut shel alimut*

"Zastrašujuća i uznemirujuća psihološka drama."
Herald Scotland

Hoće li Avi Avraham pobijediti krivnju koju osjeća zbog ubijenog dječaka Ofera? Hoće li poslušati vlastiti instinkt? Može li riješiti naizgled nerješiv slučaj?

Kovčeg s eksplozivnom napravom pronađen je kraj dječjeg vrtića. Bomba, srećom, nije eksplodirala, ali dolazi i anonimna prijetnja: ovo je samo početak. Inspektor Avi Avraham upravo se vratio s odmora i dobiva slučaj podmetanja bombe. Monstruoznost zločina u prošloj istrazi i sumnja da nije napravio dovoljno za ubijenog dječaka, rastrojile su ga. Istraga bombe od samoga početka ulazi u slijepu ulicu. Sumnjivca koji je uhvaćen u bijegu na mjestu zločina mora pustiti zbog manjka dokaza i motiva. Odgajateljica u vrtiću šuti, šute i susjedi,

ali Avraham je siguran – ništa nije kako se čini. Tijekom ispitivanja pažnju mu privuče otac dvojice dječaka iz vrtića, Haim Sara. Supruga Jennifer, prema njegovoj tvrdnji, otišla je na Filipine u posjet obitelji. Avraham je siguran da nešto skriva. Je li šutljivi i brižni otac povezan s bombom kraj vrtića? Zašto njegova žena nije bila na popisu putnika nijednog aviona?

Mogućnost nasilja Drora Mišanija, majstora detektivskih romana, drugi je dio nagrađivanog i na više od dvadeset jezika prevedenog serijala o neobičnom istražitelju Avi Avrahamu. Napet i nepredvidiv, psihološki precizan i neočekivana raspleta, ovaj je roman jedan od nepobitnih vrhunaca toga žanra.

Miljenko Jergović

Filozofske priče

Filozofske priče Predraga Fincija imaju iza sebe veliku, pomalo zagonetnu, a za neke pomalo i neželjenu tradiciju Benjamina, Kolakowskog i Heideggera, a i mislioca inicijala F. N., s kojim na više načina i započinje dvadeseti vijek.

BuyBook

Iza sebe *Filozofske priče* imaju i auru umirovljenog profesora filozofije (pa još estetike!), imaju i famu ratnog izbjeglice i emigranta, filozofa u tuđem svijetu. Sve to doprinosi pripovjednoj strani stvari, kao što doprinosi i stanovitoj distanciranosti u odnosu na ozbiljnost i monašku obavezanost jednog filozofa. Ali postoji i još nešto u *Filozofskim pričama*. Moćan usmeni talent, kojemu je dodatnu sigurnost pružalo autorovo divljenje onima iz njegove životne i radne okoline koji ne samo da su takav talent imali, nego su ga svud naokolo rasipali, tako da na njega ne ostane sjećanja ni traga. Ovo je lijepa i važna knjiga, u koju su istovremeno upisane povijest jednoga života i sve povijesti jednoga u međuvremenu iščezlog svijeta. Čak bi se moglo reći da su te povijesti, osobne i društvene, više doprinijele formi ovih tekstova, nego njihovom sadržaju. To je, barem što se ovog čitatelja tiče, golemi kompliment."

<https://buybook.ba/proizvod/filozofske-price-5915>

Memoari jednog od najznačajnijih jugoslovenskih obaveštajaca

U izdanju Akademске knjige upravo su izašli iz štampe memoari Vladimira Vauhnik, jednog od najznačajnijih jugoslovenskih obaveštajaca 20. veka

Vauhnik je bio vojni ataše od 1938. do 1941. godine u nacističkoj Nemačkoj za vreme ambadorskog mandata Ive Andrića, čovek koji je prvi otkrio Hitlerove planove za napad na Jugoslaviju i Sovjetski Savez, ali i vođa jedne od najvećih obaveštajnih agencija u okupiranoj Jugoslaviji.

U prvom srpskom izdanju Vauhnikove knjige *Među izdajnicima, špijunima i junacima* donosi se i opširan pogovor o njegovom životu i obaveštajnoj delatnosti sa nizom dokumenata iz arhive obaveštajnih agencija MI5 i CIA. Takođe se u knjizi donose i brojne arhivske fotografije koje su dosad bile nepoznate na našim prostorima. Među njima je i fotografija na kojoj se zajedno nalaze knez Pavle, Adolf Hitler i Ivo Andrić u Berlinu 1939, kao i zajednička fotografija Hermana Geringa i Ive Andrića.

Akademška knjiga

Knjigu Vladimira Vauhnik – *Među izdajnicima, špijunima i junacima* – priča o tajnoj obaveštajnoj organizaciji (1941-1944) priredio je Vladimir Petrović.

Vladimir Vauhnik, istaknuti jugoslovenski oficir i obaveštajac, dolazi u Berlin 1938. godine. Naredne tri godine provešće kao vojni ataše u jugoslovenskoj ambasadi u vreme mandata Ive Andrića. Stvarajući obaveštajnu mrežu na teritoriji Trećeg rajha, dolazi do niza tajnih nemačkih vojnih podataka, među kojima su bili i planovi napada na Sovjetski Savez i Jugoslaviju. U isto vreme, Vauhnik u Berlinu prisustvuje ključnim istorijskim događajima.

Uhapšen je od strane Nemaca nakon 6. aprila i pritvoren u berlinskoj centrali Gestapoa, posle čega biva poslat u Zagreb sa zadatkom da ustroji rad

vojske NDH. Zgađen ustaškim zločinima, koristi prvu priliku i beži u Sloveniju, gde sa saradnicima osniva tajnu obaveštajnu organizaciju. U naredne tri godine Vauhnik će sa grupom obaveštajaca sa područja cele Jugoslavije zapadnim saveznicima, pre svega Britancima, dostaviti mnoštvo dragocennih podataka.

Opisujući sve ove godine iscrpno u svojim memoarima, Vauhnik sastavlja izuzetnu sliku ratnih godina, govoreći o središtu nacističkog zla koje je dobro poznao i o jugoslovenskim prilikama obeleženim velikim stradanjima, ali i ideološkim sukobima koji će odrediti posleratnu sudbinu zemlje. Ova knjiga nam daje priliku i da prvi put otkrijemo ustrojstvo britanske obaveštajne službe u okupiranoj Jugoslaviji.

Dragocenost ovih memoara ogleda se dobrim delom i u detaljnim opisima rada obaveštajne službe, posebno u trenucima okupacije, ali i u predstavljanju ratnih strategija i operacija na pitak način. Oni su i politička hronika trunog vremena sjedinjena sa pričom o životu jednog krajnje zanimljivog čoveka. I to čoveka čiji su se životni putevi ukrstili sa neverovatnim brojem ličnosti koje su obeležile istoriju dvadesetog veka ne samo na našim prostorima.

Među tim imenima su Ivo Andrić, Adolf Hitler, knez Pavle Karađorđević, Hajnrih Himler, Herman Gering, Vilhelm Kanaris, Valter Šelenberg, Milan Stojadinović, Milan Nedić, Dušan Simović, Dragoljub Draža Mihailović, Herta Has, ubica Roze Luksemburg, Zoran Mušič, jedan budući rimokatolički svetitelj, ustaška vrhuška, četnički i partizanski komandanti, agenti engleske obaveštajne službe i Gestapoa...

Vladimir Vauhnik (1896–1955), jugoslovenski oficir i obaveštajac slovenačkog porekla. Kao pitomac Pešadijske kadetske škole u Mariboru učestvuje u Prvom svetskom ratu u Galiciji. Nakon rata završava Vojnu akademiju u Beogradu i čuvenu francusku Specijalnu vojnu školu Sen-Sir. Predavao je vojnu strategiju, a 1934. je raspoređen na mesto načelnika štaba Drinske divizije. Godine 1938. biva postavljen za vojnog atašea poslanstva Kraljevine Jugoslavije u Berlinu. Nadređeni mu je bio Ivo Andrić. U Berlinu će boraviti sve do izbijanja rata u aprilu 1941. Nakon ispitivanja od strane Gestapoa, poslat je u Nezavisnu Državu Hrvatsku sa zadatkom da ustroji rad hrvatske vojske. Beži uskoro u Sloveniju. Na čelu je obaveštajne organizacije koja je za zapadne saveznike prikupljala podatke u celoj Jugoslaviji. Beži iz Jugoslavije u junu 1944. nakon što je Gestapo uhapsio veći deo članova organizacije. Prvo boravi u Švajcarskoj, a nakon rata se seli u Argentinu, gde će živeti sve do smrti 1955. Pored memoarskih zapisa, objavio je i niz vojnoteorijskih studija i članaka, najčešće pod pseudonimima.

NI Beograd 20. mart 2024.

Vladimir Todorović

Yohanan Đorđe Lakićević iz Subotice

Izraelski slikar Yohanan Lakićević posle brojnih izložbi po svetu predstavljen prvi put i u Subotici, u gradu u kome je rođen

Na dugačkom spisku gradova domaćina izložbi izraelskog slikara Yohanana Lakicevica od ovog proleća se nalazi i Subotica. Taj podatak mogao bi se, možda, učiniti ne mnogo važnim, jer Subotica, uz svo uvažavanje, ne spada ni među svetske metropole, niti zauzima neko od vodećih mesta na listi gradova u kojima se dešavaju posebno značajna dešavanja što se tiče likovnog života. Pa ipak, nedavno dešavanje u Gradskom muzeju Subotice, prevashodno zahvaljujući angažovanju i Olge Kovačev Ninkov, nesumnjivo je stavilo poseban akcenat na popis gradova koji su Yohananu Lakićevicu pružili mogućnost da upoznaju njegov rad.

Subotica je, naime, grad rođenja ovog umetnika, a i grad koji je sve dosad bio uskraćen da se susretne sa Lakicevicevim delom. Razlozi zbog kojih se jaz isprečio su nebitni, čim ih više ni nema. Zavirili se u njih, svakako da je s jedne strane stajala neinformisanost tamošnjih likovnjaka o tome da postoji i ovaj umetnik, dok je s druge Lakiceviceva uzdržanost da se sam preporučuje svom gradu, koji je napustio još kao osmogodišnjak, 1951. Iako je na ovu stranu sveta iz Jerusalima dolazio svake druge godine, još od svojih studentskih dana, njegove posete bile su isključivo iz porodičnih razloga, kao i turističko znatiželjnih. I svaka se jednako završavala: niti je Subotica znala za dolaske svog nekadašnjeg sugrađanina, čije su slike bile i po galerijama Bliskog istoka i po raznim evropskim i američkim, niti je Lakicevic oglašavao da je prisustan u svom rodnom kraju.

Tako je bilo sve do nedavno, do predstavljanja u Gradskom muzeju Subotica kataloga *Dnevnički zapisi Yohanana Lakicevica* i virtuelne izložbe

njegovih akvarela, projekta Udruženja Danubius, koji je finansiralo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Republike Srbije.

Umetnik iz Jerusalima je potomak jevrejsko-crnogorskih familija. S majčinog dela su Krausovi, u austrougarsko doba nasilno pokršteni u Kamenj, dok su s očevog Lakićevići iz Kolašina. Ljubav Jelisavete, ćerke vlasnika nekadašnje subotičke Tvornice kuhanog sirćeta i konzervi Kamenj i mladog advokata Milije, koji je posle studija u Beogradu posao našao u gradu na samom severu Jugoslavije, donela je Đorđa, usred ratnih vremena, 1943. Musolinijevi dokumenti koje je imao i Milija od dana okupacije Crne Gore, sačuvali su od deportacije u Aušvic 1944. Jelisavetu i Đorđa, ali ne i ostale iz porodice Kamenj. Vratili su se samo Jelisavetina sestra Hana i njen otac Dezider. Početkom pedesetih došlo je do razmimoilaženja u braku Lakićevićevih i po razvodu je Jelisaveta rešila da još s nekim Subotičanima i ostalim ovdašnjim Jevrejima ode u Izrael, zajedno sa Đorđem, koji je po uselenju postao Yohanan.

Svoje školovanje je Yohanan završio diplomiranjem *Fine and Graphics Arts* na *Bezalel Academy*, posle čega se zaposlio u Art and Graphic Department of Israeli's One Television, s tim da se nije bavio jedino vizuelizacijom programa ove kuće. Trag je ostavio i u svetu stvaralaštva za decu, ali se ipak, prevashodno, mora kazati to da je do penzije i sad u penziji posvećen slikarstvu.

Osim toga što se zaokupio radom uljanim bojom i akvarelom, Yohanan Lakicevic je posvećen i putovanjima, ali ne do gradova čije su ga galerije gostile ili onim do svog rodnog kraja. Ne! Bio je i još je neumorni putnik, s tim da svoja lutanja po svetu od kad slika, a čini mu se da slika oduvek, redovno dokumentaristički beleži. Kako govori, stalo mu je da hvata delove krajolika ili kakvo posebno svetlo, da bi onom ko posmatra njegove radove dočarao raspoloženje što su mu ga doneli kakav pejisaž ili ljudi.

Kad putujem, daleko sam od računara i zato sam rad da ponovo prepoznajem svežinu i pravi doživljaj slobodnog crtanja. Trenutak mnome upravlja. Momenat iskrsne i obuzme me. Jedino mi delić vremena nalaže da ga zabeležim i njega slikam upravo takvim kakav je. Pa šta ako je tu požuteli list, sasušena grana, uvela travka ili precvetali cvet. Šta ako je tu neki nesrećnik u poderanom odelu ili oronula kuća, šta onda ako se pod vetrom sve povija, ako ne stoji uspravno kako smo navikli... Ako me je trenutak poneo, ne smeta ni ako su glave dvoje zaljubljenih zaklonile nešto do čega je možda nekom drugom stalo. Ako je taj par na mojoj slici, znači da su mi se njih dvoje preporučili da baš tu budu i zato je sve ostalo nevažno, Lakiceviceve su reči.

Nemiran umetnički duh vodio ga je i vodi ga nadalje na različite strane, pa mu ime nalazimo i pod karikaturama koje objavljuje u *Jerusalem Postu*, ali i, recimo, na filmu. Kao savršenog znalca

predela u njegovoj drugoj domovini, za *Pisma Jonasu*, snimana u Izraelu ga je angažovala je i dobitnica Oskara i Zlatnog globusa, danska režiserka Suzane Bir.

Subotička izložba predstavila je Yohanana Lakičevica kao vodiča po *Land of Beauty*, kako u jednoj od svojih knjiga Izrael naziva umetnik.

Smešten na granici tri kontinenta je bezvremenski i čudesno lep. Biblijskih terena je ovde posvud. Krajolici Izraela imaju drevnu lepotu i živopisnu sadašnjost. Tu su snegom pokrivena planine i peskovita mediteranska obala, jednako kao što su tamo zimzelene šume, bujna vegetacija ili fenomen kakav je najniža tačka na zemlji, solju prebogato Mrtvo more. A kad crtam ne razmišljam mnogo, već prepuštam svojim očima i ruci da rade za mene. Naučio sam da verujem tom svom spontanom načinu da uhvatim prirodu, znajući da autentičnosti i svežine ima jedino ako se nije crtalo na kakav proračunat način.

Posle Subotice najavljen je i dolazak dela Lakičevicovog opusa u Novi Sad, u koji je dolazio iz Subotice, u danima dok je bio Đorđe Lakičević.

Yohanana Đorđe Lakičević

U ovom broju

Jovica Aćin: Podsetnik

Ljiljana Z: Ko bi mogao biti Jovica Aćin

Džejk Valis Simons: Izraelofobija (2)

Narcisa Potežica: Sve teče... Vasilija Grossmana

Dror Mišani: Mogućnost nasilja

Miljenko Jergović: Filozofske priče

N1: Memoari jednog od najznačajnijih jugoslovenskih obaveštajaca

Vladimir Todorović: Yohanana Đorđe Lakičević iz Subotice

Alia Mundi

<https://istocnibiser.wixsite.com/ibis>
<https://aliamundimagazin.wixsite.com/aliamundi>

Ne zaboravite da otvorite
www.makabijada.com

http://balkansehara.com/prica1_2017.html

Istraživački i dokumentacijski centar
www.cendo.hr

Lamed

List za radoznale

Redakcija - *Ivan L Ninić*

Shlomo Hamelech 6/21

4226803 Netanya, Israel

Telefon: +972 9 882 6114

e-mail: ninic@bezeqint.net

<https://listzaradoznale.wixsite.com/lamed>

*Logo Lameda je rad slikarke
Simonide Perice Uth iz Vašingtona*